מקוה ע"ג האוצר

קונטרס א

בירור אופן הכשרת מי העיר
במקוה על גבי האוצר
מיוסד על הוראות והדרכות
רבותינו נשיאינו

להשגת הקונטרס
הערות והארות
ת.ד. 1109 קריית מלאכי
rabi.lerner@gmail.com

ב"ה

פתח דבר

בשבח והודיה לה' יתברך אנו מוציאים לאור קונטרס לעיון בהוראות רבותינו נשיאינו בנוגע לתקון המקוה של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, שנקבע שמו ע"י כ"ק אדמו"ר מה"מ שליט"א – "מקוה ע"ג האוצר".

מטרת הקונטרס ועיקר תוכנו, להציג תחילה את השתלשלות העניינים שהביאו לתקנת המקוה של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע ואת הדרך שבה בירר וביאר הרבי במהלך השנים תקנה זו. בד בבד יתברר בקונטרס זה אופן הכשרת מי העיר במקוה ע"ג האוצר, מיוסד על הוראות כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב וביאורים והוראות למעשה בפועל של הרבי.

היות וקונטרס זה הינו מהדורה ראשונה וחלק אחד מתוך ספר שיו"ל בעז"ה, הנני פונה לכל הלומדים שיש להם הערות והארות שישלחו אותם במטרה לתקן ולשפר במהדורות הבאות ותבוא עליהם ברכת ה'.

ויהי רצון שע"י העיסוק בטהרתם של ישראל יקויים הייעוד המקוה וכדברי קודשו של הרבי[1]:

ויה"ר שיהיו ידיעות טובות ואין טוב אלא תורה טוב האמיתי טוב לשמים טוב לבריות וכמרז"ל (קדושין מ, א) ובפרט כשנוגע לטהרתן של בנ"י וע"פ המובא בלקו"ת לרבנו הזקן בפ' תבא (מג סוף ע' ב').

וע"פ המבואר שם יש להנעים במאמר רז"ל שטהרה מביאה לידי כו' אלי' הנביא, ז. א. ביאת משיח צדקנו, וכמפורש ג"כ בנבואת יחזקאל בסדר הגאולה וזרקתי עליכם מים טהורים, שהרי ענינו של משיח וסימנו העיקרי בו מורח ודאין (סנהדרין צג, ב).

בעז לרנר
מורה הוראה ומומחה בתיקון והכשרת מקוואות
נחלת־מנחם קרית מלאכי אה"ק ת"ו
כ"ב שבט ה'תשע"ד

---

1) אג"ק אדמו"ר שליט"א חט"ו אגרת ה'תקפג

כמה התענינו בזה רבותינו נשיאינו זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, ונפלא הענין – שאפילו אלו מהם שמכמה טעמים לא רצו לפסוק דינים ועד כדי כך, אפילו כשהי׳ הכרח לפסוק דין, מסרו הנוסח לרב שיאמר הוא שכך הוא הדין, יצאו מכלל זה עניני מקוה טהרה, שהתענינו בזה בתשומת לב מיוחדה, שלחו שו״ת, הוראות מפורטות וכו׳ וכו׳.

(אג״ק כ״ק אדמו״ר שליט״א חי״ט אגרת ז׳עב)

קיצור

חשתלשלות הכשרת 'מקוה ע"ג האוצר'
ע"פ הוראות רבותינו נשיאינו

פרק א. שלשה אופנים בהלכה ובמנהגי ישראל להכשר מים שאובים: .... עמ' יב

'זריעה למטה' – זריעת מים שאובים לתוך מקוה כשרה (של מי באר או מי גשמים), ונשארים במקום בו נזרעו. לקמן יתבאר שכאשר מזריעים מים שאובים לתוך מקוה כשרה, אפילו אלף סאין, המקוה נשארת כשרה לכל הדעות.

'זריעה מן הצד' – מזריעים מים שאובים לתוך אוצר של מי גשמים הנמצא לצד מקוה ריקן, המים עולים משם וקולחים מהאוצר למקוה הריק, ושם טובלים.

לקמן יתבארו החסרונות שיש בהכשר שאובים ע"י 'זריעה מן הצד': א. זריעה בזוחלין. ב. נתן סאה ונטל סאה לדעת הראב"ד. ג. חשש "חוזר וניעור" במים השאובים לאחר שיצאו מבור הזריעה ובאו למקוה הטבילה, (ויתבאר שחשש זה הוא מה"ת).

'השקה' – הכשרת המים השאובים ע"י נגיעה במקוה כשרה של מי גשמים.

לקמן יתבאר שבהכשר שאובים ע"י השקה יש מחלוקת הפוסקים:

א. דעת ראשונים שהשקה לא מועילה כלל לשאובים (רמב"ן). ב. דעת הכס"מ בהרמב"ם, שהשקה ללא ערבוב אינה מועילה להכשיר שאובים. ג. לדעת רוב הפוסקים, בנפסקה ההשקה, פסול השאובים חוזר וניעור. ד. בהכשר השקה לדעת הדברי חיים זצ"ל יש בעיה לטבול על המדרגות כיוון שהם בשיפוע. וכאשר ההשקה היא מלמטה יש חשש לקטפרס שלא מחבר בהשקה. ה. לדעת רוב הפוסקים היום לא כדאי לסמוך לכתחילה על הכשר השקה לחוד.

פרק ב. השתלשלות המאורעות שהביאו לתיקון המקוה ברוסטוב ..... עמ' יט

בפרק זה נבאר שהמקוואות הישנים היו מעל המעיין, באר או תיבה בנהר. המים החמים ששפכו לתוכם נזרעו באופן של 'זריעה למטה' ונשארו במקום בו נזרעו, כאמור לעיל שזה כשר לכל הדעות וזו גם תקנת כ"ק אדמו"ר הזקן.

כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב יוצא נגד המקוואות החדשים של מי גשמים שהחלו אז, מקוואות

אלה הוכשרו ע"י השקה או 'זריעה מן הצד'. כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב פוסק כמו הגידולי טהרה – "טוב לפני אלוקים ימלט מהם".

לאחר מכן תיקן ברוסטוב מקוה ממי גשם כשר לכל הדעות – מקוה ע"ג האוצר.

פרק ג. תיקון המקוה של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב עם ביאורי והערות כ"ק אדמו"ר שליט"א ..... עמ' כא

נביא את סדר השתלשלות העניינים מתוך האגרות־קודש של הרבי, החל מבירור ענין המקוה בתחילת שנת ה'תש"י והרשימה שכתב הגר"י לנדא ע"ה.

נביא את האגרות־קודש, בהם הרבי מבאר את סעיף ד' ברשימה (הסעיף היחיד שעוסק באופן הכשרת המקוה), ועיקרו, הוראת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב שבזמן מילוי מי הגשם צריך שמי הגשם יעלו מעל רצפת המקוה העליונה ויכסו אותה.

הרבי מבאר שזה יסוד ועיקר באופן הכשרת מי העיר במקוה, שצריכה להיות ע"י זריעה למטה לתוך המים שכיסו את הרצפה, שהיא 'זריעה באופן היותר מועיל', משא"כ אם יכניסו את מי העיר לפני כיסוי הרצפה, אזי המקוה נכשרת ע"י 'השקה' בלבד.

לעומת זאת רבנים (כולל רבני אנ"ש) שלא שמו לב לזה הבינו מפשט הרשימה שהכשרת מי העיר השאובים הוא רק ע"י 'השקה' באמצעות שני חורים לאוצר מלמטה. ובהתאם לזה הנהיגו את הכשרת המקוה במחנם, במשך עשרות שנים.

הרבי ממשיך לבאר את חשיבות כיסוי הרצפה ע"י מי האוצר ונותן עצה מעשית לסדר שמי העיר יפלו ישר לנקב ההולך לאוצר למטה. למקרה ששאבו, מסיבה כל שהיא, את כל המים שכיסו את הרצפה.

הרבי קורא לתקנת המקוה של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב – מקוה ע"ג האוצר.

פרק ד. חובת עשיית המקוה בהתאם להוראת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב – הררים התלויים בשערה ..... עמ' לב

נערוך השוואה בין שני אופנים בהכשרת מי העיר במקוה ע"ג האוצר:

א – 'זריעה באופן היותר מועיל' כהוראת הרבי.

ב – הכשר 'השקה' מלמטה בלבד.

נביא את דעות הפוסקים ונבאר את ההבדל העצום בין הכשרת מי העיר ע"י זריעתם למטה לתוך האוצר (כהוראת הרבי), ואז המקוה כשר לכל הדעות. לבין הכשרת מי העיר ע"י 'השקה מלמטה' שזה כשר רק לחלק מהדעות.

מקוה ע"ג האוצר הוא התיקון היותר נבון מכל המקוואות

פרק ה. הסברת דברי הרבי: "הטבילה בהאוצר עצמו" ..... עמ' לו

בפרק זה נבאר, שכדי להחשיב שהטבילה בעליונה היא באוצר עצמו, צריך שני תנאים:

א. צריך שהמים בעליונה יחשבו שהם מי האוצר. שזה נעשה ע"י זריעת וערבוב מי העיר לתוך מי האוצר.

ב. צריך שהמקום בו טובלים (העליונה) יחשב למקום אחד עם התחתונה (האוצר). שזה נעשה ע"י החורים ברצפה שמבטלים אותה מעניינה.

ג. נבאר בדרך אפשר שביטול הרצפה הוא בעיקר ע"י החור כמידת אדם (בערך אמה על אמה) שהיה פתוח בזמן מילוי מי הגשם, כל המקוה נהיה למקום אחד (וי"ל שזה הטעם להוראה שבזמן המילוי יסירו משם לגמרי את מכסה השיש).

ד. לאחר קיום שני התנאים: א. זריעת השאובים ועירובם בכשרים. ב. ביטול הרצפה ע"י החורים. רק אז, לכל הדעות, הטבילה בעליונה נחשבת כטבילה באוצר עצמו.

פרק ו. החשש לקטפרס במקוה ע"ג האוצר ..... עמ' מ

יתבאר שכאשר אנו מכשירים את מקוה חב"ד רק ב'השקה מלמטה', אזי לדעת הדברי חיים זצ"ל אסור לטבול על המדרגות. וגם נכנסים לחשש קטפרס שאינו חיבור ל'השקה'. לעומת זה כאשר מכשירים המקוה ע"פ הוראת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב והרבי, ע"י 'זריעה למטה' לתוך האוצר, אין חשש לקטפרס, וכדבריו של הדברי חיים זצ"ל שאם כל המקוה נתערבבה, אז לכל הדעות קטפרס הוי חיבור. ואפשר גם לטבול על המדרגות ללא שום חשש.

פרק ז. מקוה ע"ג האוצר הוא העצה לצאת דעת הראב"ד בענין נתן סאה ונטל סאה ..... עמ' מב

נוסף למעלה העיקרית, שהכשרת מי העיר היא ע"י 'זריעה למטה' יש כאן מעלה נוספת: אין חשש של נתן סאה ונטל סאה. זריעת וערבוב מי העיר השאובים לתוך המים הכשרים, היא 'באופן היותר מועיל' נעשית רק בחלקו העליון של המקוה שהוא מעל הרצפה. ואילו מי הגשמים שנמצאים מתחת לרצפה לא מתערבים עם המים השאובים, גם בגלל הרצפה, וגם בגלל שינוי מידת החום שבמים, שהמים למטה קרים יותר ונשארים במקומם.

במקרה ויש צורך לשאוב את כל המים המכסים את רצפת המקוה, עצת הרבי לסדר שמי העיר יפלו ישר לנקב ההולך לאוצר למטה, מבטיחה שמי העיר יוכשרו ע"י זריעה. אמנם זה יכול לזרז את חילוף המים באוצר ולכן:

א. פשיטא מילתא שמן הראוי ללכת בדרך הישרה של כיסוי הרצפה ע"י מי הגשם בזמן מילוי האוצר, ואח"כ משאירים תמיד את המים מעל הרצפה שזה 'האופן היותר מועיל' שבו אין חשש לחילוף מי האוצר.

ב. להחליף מי האוצר בתדירות האפשרית.

המקוה של הרבי הרש"ב ישבור
כל העניינים ויבוא לפועל – זה תלוי בנו

פרק ח. גישת הרבי לעשיית שינויים בתקנת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב .....עמ' מו

נבאר ביתר פירוט את השתלשלות העניינים איך שהרבנים מורי ההוראה נהגו ע"פ האמור ברשימת הר"י לנדא ע"ה, (ללא ביאורי הרבי שטרם פורסמו), ולכן הבינו (וכך הנהיגו במחנם), שאופן הכשרת מי העיר במקוה ע"ג האוצר הוא ע"י 'השקה' מלמטה.

אלא שהוקשה להם: תוכנו של הכשר 'השקה' הוא חיבור מים שנמצאים בשני מקומות, (ע"י נשיקתן דרך נקב במחיצה המחלקת ביניהם), וזה לא עולה בקנה אחד עם דברי הרבי שהמקוה העליונה והאוצר שלמטה, הם מקום אחד.

חלק מהרבנים ניסו לתרץ שכאשר האוצר נמצא מתחת למקוה, כל המקוה הופכת בדרך ממילא למקום אחד, ואז לדעתם, המים במקוה העליונה כאילו נזרעו בתחתונה למרות שלא נתערבבו. ואילו מורי הוראה אחרים, מומחים למקוואות, לא מצאו לזה מקור, ולדעתם גם כאשר ההשקה היא מלמטה, זה נשאר עדיין בגדר 'השקה' (עם כל החסרונות). ולכן החלו לנסות ולתקן במחנם את המקוואות באופן שונה מתקנת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ובמילא גם שונה מביאורי הרבי שהתפרסמו שנים רבות אח"כ. נביא ארבעה אופנים בזה.

לאור זאת נבאר אופן חמישי העולה בקנה אחד ממש, עם רשימת הוראות כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב וביאורי הרבי ברשימה זו.

נבאר את הגישה הכללית של הרבי לגבי תיקון מקוה באופן שונה מתיקון כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב: "אין כדאי להיות מהמתחילים בזה", נביא שני טעמים שהרבי מביא בזה.

פרק ט. אין שום חשש להוצאת לעז בתיקון.....עמ' נג

נבאר את ג' הכללים שכ"ק אדמו"ר הצ"צ מביא בשם תה"ד לגבי הוצאת לעז. במקרה שלנו אין חשש להוצאת לעז, נביא הטעמים לזה. נביא את לשון ק' של הרבי שבענין מקוה לא חל הגדר שלא להוציא לעז על הראשונים. ניתן וצריך לתקן את המקוואות שנבנו.

פרק י. חבל אשר באנ"ש אין תוקף מעין זה כלל וכלל ואפילו אחרי הוראה בזה גופא.....עמ' נה

נביא את לשון הרבי שהנשיא הוא איש אלוקי עם שכל אלוקי. הרבי מציג את החלישות שלנו בנדון, אפילו אחרי שיש הוראה בפועל. הרבי מבטיח שכאשר נשמע בקולו ונלך בהרחבה מבלי הכנס בענינים של מורא בנ"א המדומה, "הנה בטח הוראת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב הי' שובר כל העניינים והי' בא לפועל."

השתלשלות חובת הכשרת
'מקוה ע"ג האוצר' ע"פ הוראות
הרבי בהתאם לתיקון המקוה
של ב"ק אדמו"ר מוהרש"ב

פרק א
שלשה אופנים בהלכה ובמנהגי ישראל להכשר מים שאובים

1. 'זריעה למטה' – נתינת המים השאובים לתוך מקוה כשרה ונשארים שם.

ידוע בשערים המצוינים בהלכה שמקוה כשר שהוסיפו לתוכו מים שאובים הוא בטהרתו לעולם וכך נפסק בשו"ע יו"ד סי' ר"א סט"ו: "מקוה שיש בו ארבעים סאה ומעין כל שהוא יכול לשאוב כל מה שירצה ליתן לתוכה והם כשרים אע"פ שהם רבים על המים שהיו בתוכה תחילה". וזה גם לשון הטור. והבית יוסף כתב על זה "אפילו באלף סאין אינו נפסל לדברי הכל".

והנה הלשון "ליתן לתוכה" משמעותו כפי שכתבו גדולי האחרונים ובראשם כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב[1], הוא שיטת ה"זריעה"[2].

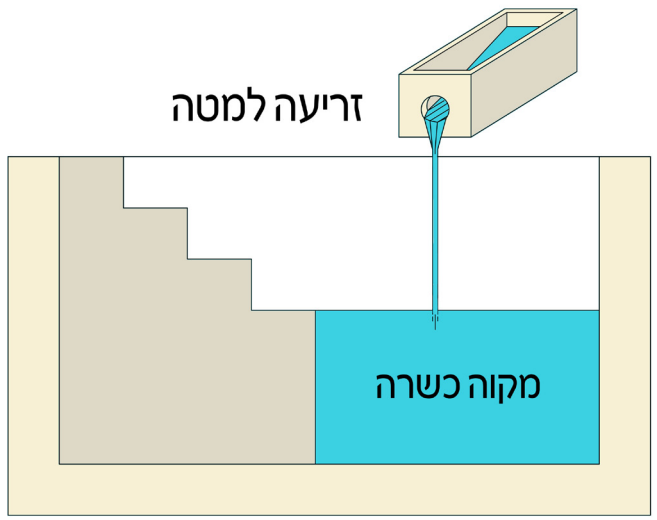

1) אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב, תשובה לרב יעקבסאן מ"צ דליובאוויטש, ח"א אגרת קסז (ע' שעו).

2) מקור דין זריעה הוא פ"ק דמקואות מ"ז. מקור הלשון 'זריעה' הוא ממה שאמרו במשנה ובגמרא, פסחים דף לד ע"א: שתילי תרומה שנטמאו שתלן טהרו. ובתה"ד ס' רנ"ד, דימה זריעת מים שאובים במקוה שיש בו מ' סאה מים כשרים לדין חטים שנטמאו ונזרעו בקרקע ונשרשו נטהרו.

עקרון זה של 'זריעה למטה' של השאובים לתוך מקוה כשרה היה הבסים להפעלת המקוואות הישנים ע"ג מעין, באר או בתוך התיבה בנהר. המים החמים ששפכו לתוכם נזרעו ונטהרו והמקוה כשרה לכל הדעות.

כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב האריך מאד במעלת נתינת מים שאובים למקוה כשרה – ושם[3] המדובר היה במי נהר ומעיין. באופן כזה המים הכשרים הם למטה וממילא הזריעה היא למטה (ובלשוננו 'זריעה למטה'). וזה היה הבסים הראשוני למקוה שכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב שאף לבנות ברוסטוב, כדלקמן בארוכה.

2. אופן שני להכשרת מים שאובים הוא 'זריעה מן הצד'

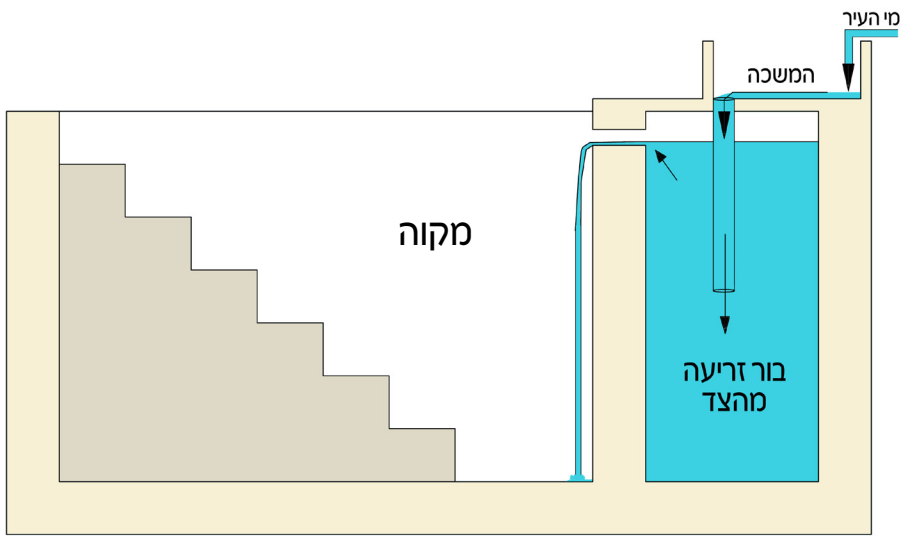

ב'זריעה מן הצד' נותנים את מי העיר השאובים לתוך אוצר של מי גשמים הנמצא ליד בור הטבילה. מי העיר שמתווספים נזרעים ומתערבבים ביחד עם מי האוצר שעולה על גדותיו וקולחים החוצה לתוך המקוה שבו טובלים. ויש בזה כמה חששות – רעותות[4]:

---

3) אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"א אגרת קסז. ומוכיח שם שזה כשר לכל הדעות ואין ע"ז חולק, ובהמשך מאריך שם בחסרונות של השקה וזריעה מהצד והחשש של חוזר וניעור במים שאובים שיבואר לקמן.

4) אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ז אגרת ב'קלה.

א. הרעותא הראשונה – **'זריעה בזוחלין'** – מי העיר שנכנסים לבור הזריעה נכשרים תוך כדי זחילה – זרימה החוצה, מבור הזריעה לבור הטבילה. יש מחלוקת בין הפוסקים האם ניתן להכשיר את מי העיר באופן הזה הנקרא 'זריעה בזוחלין'. דעת כמה מגדולי הפוסקים להחמיר[5].

ב. הרעותא השניה – נתן סאה ונטל סאה לראב"ד – מי העיר נזרעים בבור הזריעה, ומיד קולחים החוצה לבור הטבילה וגם לוקחים איתם את מי הגשם שהיו בבור הזריעה. כעבור פעמים בודדות של שימוש בבור הזריעה, כמעט ולא נותר שם ממי הגשם המקוריים. גם לדעת הרבי[6] זה נתן סאה ונטל סאה[7] להראב"ד[8].

ג. לדעת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב יש כאן חשש נוסף – חשש "חוזר וניעור".

הרעיון של חוזר וניעור הוא שמים שאובים שהוכשרו בזריעה או ב'השקה', אף על גב שכבר נטהרו, מכל מקום, פסול השאובים שהיה בהם, קודם שנטהרו, יכול לחזור ולהתעורר[9].

ובנידון דידן: ב'זריעה מן הצד', המצב הוא שמשליכים[10] מים שאובים לתוך מקוה, לאחר

---

5) ה"ה שו"ת מהרי"ט (ח"ב סימן יח) שו"ת מהר"מ שי"ק (יו"ד סימן קצח) שו"ת בית שלמה (יו"ד ח"ב סימן פו) שו"ת עמק שאלה (יו"ד סימן סב) שו"ת מהרש"ם (ח"א סימן קכב וסימן קמה). וכמו כן בבור זריעה הרי לעולם הכשר המים השאובים הוא בשעת זחילה ואיך יוכשרו לטבילה. (מקוה מים ח"א להרב ירמי' כץ).

6) אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ז אגרת ב'קלה. וראה הנסמן ב"מקוה מים" להרב ירמי' כץ ח"א ע' לט ואילך.

7) נראה שאלה שמתקנים מקוה ע"י אוצר זריעה מן הצד, מסתמכים על זה שמי העיר באים בהמשכה – שאז לדעת רבים, זה כשר גם להראב"ד. (הפרי שדה בסימן ק"ל ובשו"ת הרי בשמים סימן קל"ד ובנחל אשכול כולם הוכיחו שבאם המים באו ע"י המשכה גם הראב"ד מודה שאין בזה חשש דנתן סאה ונטל סאה, וכ"כ הלחם ושמלה שאם המים באים ע"י ברזא והמשכה מותר אפי' לדעת האוסרים וכ"כ החת"ס בתשובתו הידועה בסי' רי"ד. ממכתב הרב זלמן שמעון דוואַרקין בקונטרס מקוה ע"ג מקוה).

והטעם ע"ז ע"פ דברי כ"ק אדמו"ר הצ"צ בשו"ת שו"ת צ"צ יו"ד סי' קעד – י"ל להראב"ד כשר בכה"ג אף אם יתמעטו אח"כ מהמקוה, ולא דמי לשאובין ממש דשם הוא שמחמיר הראב"ד אף כשהיו מ' סאה כשרין. דהא הכא איכא צירוף מ"ד שאובה שהמשיכוהו כולה טהורה. וגם לדידן עכ"פ סגי ברבייה והמשכה.

8) לפי הפי' הב' בדעת הראב"ד. כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב מכריע באג"ק ח"א אגרת קסז, שהפי' הב' הוא גמר דעתו של הראב"ד.

9) אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"א אגרת קסז תשובה לרב יעקבסאן מ"צ דליובאוויטש – במשנה ובגמרא בכורות דף כ"ב ע"ב. הלוקח ציר מע"ה משיקו במים וטהור . . אמר רבי ירמי' . . אבל לקדירה לא מצא מין את מינו וניעור. רש"י: לקדירה אסור. שהמים שבתוך הציר מוצאין מים שבקדירה ומצטרפין יחד ורבין על הציר ומטמאין אותו: מצא מין את מינו וניעור. דהיינו שחוזר לטומאה.

10) שם – ומ"מ משנה ראשונה לא זזה ממקומה דבלא"ה אין להתיר כ"כ באופן הנ"ל שהרי הרבינו ירוחם

שנזרעו ונטהרו הם יוצאים למקום אחר (ריק), הנה במקום שאליו הגיעו – אם הרוב הם המים שמתווספים ומי הגשמים הם המיעוט, אזי אמרינן[11] שפסול השאובים "חוזר וניעור". כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב מוסיף שהחשש של חוזר וניעור לאחר 'זריעה מן הצד' חמור בהרבה מהחשש של נתן סאה ונטל סאה, כי לדעתו "חוזר וניעור" כאן הוא פסול מהתורה לדעת הסוברים שפסול שאובים הוא מהתורה, לכן לדעתו צריך לעיין במקוואות שאופן הכשרתם הוא זריעה מהצד.

3. אופן שלישי בהכשרת שאובים – "השקה"

הכשר "השקה" הוא כאשר המים השאובים לא התערבבו עם מי המקוה הכשרים אלא כל אחד עומד במקומו[12]. הכשרת המים השאובים נעשית ע"י נגיעה (נשיקה[13]) בלבד במים הכשרים.

הדרך המקובלת בהכשר השקה הוא כאשר מי הגשם נמצאים, או בצד או מלמטה, מתחת למים השאובים ויש קיר המפריד ביניהם. בקיר זה יש חור שדרכו נעשה חיבור ההשקה[14].

כ' גבי מעין שהשליכו בו מים שאובים אם הלכו למקוה ריקן יש מתירין ג"כ לטבול בו וכ' ע"ז הש"ך ס"ק מ"א ומשמע דיש אוסרין והלכך טוב להחמיר א"כ כמו"כ הוא במקוה.

11) שם – אמנם בהדין דרבינו ירוחם נ"ל, **דבמקומם ה"ה מתכשרין ע"י התערובות במים הכש' של המעין וכזרועים דמי – וכשבאים למקום אחר מאחר שהרוב הוא המים הנתוספים ה"ה חוזר וניעור, דאע"ג** שכבר נזרעו ונטהרו מ"מ אמרינן חוזר וניעור וכההיא דבכורות דק"ב ע"ב ר' ירמי' אסור לקדירה וכן פסק הרמב"ם פי"ו מהל' טמ"א משום דהמים שבציר הגם שכבר נטהרו ע"י השקה במקוה מ"מ חוזר וניעור ועמ"ש בצ"צ בחי' ש"ם על מ"ב דפ"ב דערלה אות ג'. וזהו טעם החולקים על הרא"ש מדין שבשו"ע סעי' נ"ב דמקוה שאוב לאחר שנטהר ע"י השקה למקוה כשר נשאר לעולם בהכשרו אפי' נסתם הנקב אח"כ, דרבים החולקים ע"ז כ"א צריך להיות ההשקה בעת הטבילה והיינו מטעם הנ"ל ועמ"ש בזה באורך בם' ג"ט בשו"ת סי' יו"ד אך לפ"ז כשיש בהמקוה כשרה הרבה יותר ממ"ם והמים ששופכים לתוכה אינם יותר מהמים כשרים שבמקוה הרי אז לכאו' אין חשש שהרי יהי' רוב מהמים כשרים ולא אמרינן חוזר וניעור מ"מ החליט כ"ק אאזמו"ר זצוקללה"ה נ"ע להחמיר כשנותנים מים שאובים רבים בבור המקוה וע"ז באים המים לתיבה דאיך נוכל לדעת שרבו הכשרים ולפי סברה זו דאמרינן חוזר וניעור ה"ז חמיר טפי הרבה מבנתן סאה ונטל סאה, דלפי הנ"ל ה"ה פסול מדאורייתא למ"ד שאיבה דאורייתא שכן פסק הרמ"א סעי' ג'. ולזאת החלט דעתו הק' שיכנסו בה מ' סאה מים כשרים דוקא (**ומענין זה יש לעיין בדבר המקוואות החדשים שלפה"נ כל ענינם הוא באופן כזה שע"י ריבוי המים שאובים שנשפכים אל הכאר באים המים אל המקוה**).

12) ראה גידולי טהרה שאלה י'. שבכגון דא הפסול קבע מקום לעצמו.

13) רש"י חולין דף כו ע"ב ד"ה משהחמיץ וז"ל: עד שנושקין המים והוי חיבור.

14) מקוואות פרק ו' משנה ז' – שו"ע יו"ד סימן רא סעיף נב.

'השקה'

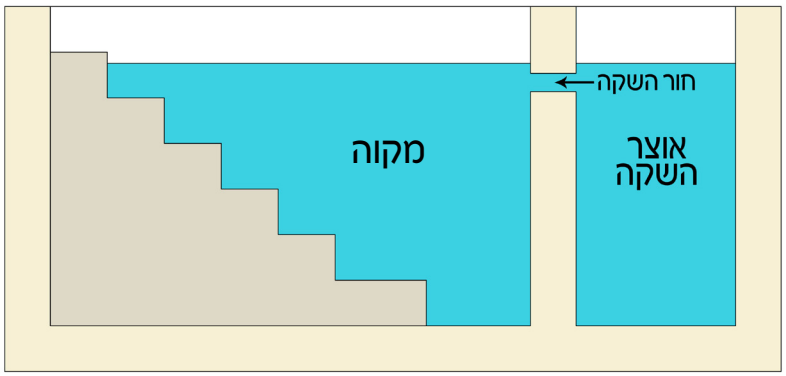

ישנה אפשרות נוספת של השקה, כאשר כמות גדולה של מים שאובים נופלת בבת אחת לתוך מקוה טהור. ההלכה דנה[15] בהכשרת המים השאובים ברגע זה, ע"י 'השקה' עם מי המקוה שמקיפים אותם. יש דעות שאוסרות לטבול באותו המקום, (ברגע הראשון לפני שהספיקו להתערבב) למרות שהמים השאובים מושקים ע"י מי המקוה הטהורים מכל הכיוונים.

לדעת הרא"ש[16], וכך נפסק להלכה[17], הכשר 'השקה' מטהר את המים השאובים כמו זריעה, ויתירה מזה לדעתו המים השאובים הופכים להיות טהורים כמו מי הגשם ממש ונשארים טהורים גם במקרה שנפסקה ההשקה. רוב הפוסקים חולקים עליו כדלקמן:

א. לדעת כמה מהראשונים[18] הכשר "השקה" לא מועיל בכלל למים שאובים. לדעתם

---

15) רמב"ם הלכות מקוואות פ"ו ה"י חבית מלאה מים שנפלה לים אפילו לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה אי אפשר לג' לוגין (בערך 1 ליטר) שלא יהיו במקום אחד. וכתב ע"ז הכס"מ שכאשר השאובים באו דרך שפיכה הם מתערבים בכל מי המקוה . . משא"כ בחבית שנפלה דלאו דרך שפיכה אתא. ודעתו בהרמב"ם ש'השקה' לא מועילה בכלל. ובמנחת יצחק (ח"ד ס' ל"ט) כותב שם דזהו טעם הגון מדוע לא לסמוך על 'השקה' לחוד לצאת שיטת הרמב"ם לדעת הכס"מ וצריך זריעה.

16) כתב ע"ז הגידולי טהרה שהרא"ש הוא יחיד בהיתר זה. ורבים החולקים עליו כמו שכותב כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב באג"ק ח"א אגרת קסז.

17) שולחן ערוך יו"ד רא סעיף נ"ב.

18) רמב"ן ב"ב דף ס"ה בשם יש דוחין שאין 'השקה' מועלת להכשיר שאובים.

ניתן להכשיר מים שאובים רק ע"י זריעה בתוך מ' סאה מים כשרים, אך לא ע"י חיבור של "השקה" גרידא.

ב. לדעת הכסף משנה ברמב"ם[19] הכשר "השקה" לא מועיל לשאובים. וטעמו בגלל גזירת ג' לוגים[20], שעדיין לא התערבבו עם הכשרים[21]. וכלשון הרמב"ם: "הטובל שם לא עלתה לו טבילה אי אפשר לג' לוגין שלא יהיו במקום אחד", לדעתו אפילו לחולין.

ג. "חוזר וניעור" כאשר נפסקה ה'השקה', לדעת רוב הפוסקים[22], אסור לטבול שם, כי הכשר 'השקה' מועיל רק בשעה שהמים השאובים שבמקוה מחוברים למי הגשם ע"י חור ההשקה וכאשר חור ההשקה נסגר או נסתם, המים שבמקוה חוזרים להיות פסולים למרות שנכשרו ונטהרו מקודם ע"י ה'השקה'.

ד. **קטפרס** – לדעת הדברי חיים זצ"ל, הכשר השקה לא מועיל להכשיר מים הנמצאים מעל לרצפה משופעת כמו מדרגות. לדעתו יש גם חשש שהשקה מלמטה לא מועילה כיון שקטפרס אינו חיבור להשקה. וזה יבואר באריכות בפרק ו'.

---

19) רמב"ם הלכות מקוואות פ"ו ה"י.

20) שגזרו חכמים. מקור הסוגיה הוא במסכת שבת דף י"ג ע"ב, אחד מי"ח דברים שגזרו באותו היום – דתנן אלו פוסלין את התרומה . . והבא ראשו ורובו במים שאובין וטהור שנפלו על ראשו ורובו שלשה לוגין מים שאובין. ובמסכת מכות דף ד' ע"א: ואמר רב יהודה אמר רב חבית מליאה מים שנפלה לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה חיישינן לשלשה לוגין שלא יהיו במקום אחד. ופרש רש"י: הטובל שם, באותו המקום, לא עלתה לו טבילה. שמא כל מים שהיו בחבית עומדים יחד ושמא בא זה ראשו ורובו במים שאובים, וזה אחד מן הפוסלין את התרומה.

21) שם בגלל גזירת ג' לוגין.

22) כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב באג"ק אגרת קסז. – וזהו טעם החולקים על הרא"ש מדין שבשו"ע סעי' נ"ב דמקוה שאוב לאחר שנטהר ע"י השקה למקוה כשר נשאר לעולם בהכשרו אפי' נסתם הנקב אח"כ דרבים החולקים ע"ז כ"א צריך להיות ההשקה בעת הטבילה והיינו מטעם הנ"ל ועמ"ש בזה באורך בס' ג"ט בשו"ת סי' יו"ד.

הגידולי טהרה מביא באריכות בתשובה י', את החוששים כאשר נפסקה ה'השקה' – הר"ש, הרי"ד, רי"ו, הראב"ד, הרשב"א, הרמב"ם, והסמ"ג. גם ערוגות הבושם, דברי מלכיאל, ומהרש"ם חוששים לזה. חוץ מהחת"ם והרא"ש שמתיר כיוון שלדעתו הכשר 'השקה' יש לו דין של 'זריעה'. ולכן כאשר היתה 'השקה' (אפילו לרגע אחד), הוא מחשיב את המים, כאילו התערבבו ונזרעו ע"י נגיעת ה'השקה'. הרבי כותב באג"ק ח"ג אגרת תקמ שלא נתקבל אצלנו היתר החת"ם (שהוא נוקט כדעת הרא"ש) בזה, להכשיר בתחילה את המקוה ע"י 'השקה' להבור ואח"כ להוריק הבור ולמלאותו ולהכשירו ע"י 'השקה' להמקוה.

בגלל ריבוי החולקים, ניתן להבין מדוע הכריעו רוב[23] הפוסקים[24] שלא לסמוך על "השקה" לחוד, רק בשעת הדחק.

מתוך כל האופנים האמורים האופן היותר מושלם הוא אופן הא' – 'זריעה למטה'.

הרבי מסביר[25] ש'זריעה למטה', הוא אופן הכשרת המקוה של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב. משא"כ המקוואות החדשים של מי גשמים, שאופן ההכשרה שלהם היה או ע"י "השקה" או ע"י 'זריעה מן הצד'.

---

23) נוגע לנו במיוחד דעת הגידולי טהרה שכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב מביאו ופסק כמותו, בנוגע ל'השקה מן הצד': **"לדינא נראה שקשה מאוד לסמוך על הרא"ש באיסור דאורייתא והוא יחיד בהיתר זה ועל עיקר סברתו וראיותיו יש לפקפק הרבה" . . "ע"כ אין אני יודע מקום להקל אפילו בדיעבד אם לא במקומות שעושים כן ע"פ גדולים שהתירו להם בשעת הדחק שלא היה אפשר בענין אחר. אבל במקומות שלא נהגו כן חלילה להם להקל."**

24) ראה באריכות הטעמים שלא לסמוך רק על הכשר 'השקה' בס' שערי מקוואות לרב חזן וז"ל: מבואר מדברי הכס"מ דלרמב"ם לא מהניא השקה לטהר שאובין אלא בעינן עירוב גמור של השאובין בכשרים וכל מה שמצאנו שמועילה השקה בכחוט השערה דוקא לחבר מקוה שלם למקוה חסר אבל לא להכשיר שאובין וכותב שם במנחת יצחק (ח"ד ס' ל"ט) דזהו טעם הגון מדוע לא לסמוך על השקה לחוד לצאת שיטת הרמב"ם לדעת הכס"מ וצריך זריעה. זה גם הוראת הרבי באג"ק חכ"ב אגרת ח'תמח: פשוט שבמקום שלא יסכימו למקוה זעג"ז יש לעשות מן הצד, ושניים: לזריעה ולהשקה.

25) אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ג אגרת תרצג.

פרק ב
השתלשלות המאורעות שהביאו לתיקון המקוה של מי גשמים ברוסטוב

ידועה ומפורסמת התנגדותו הנחרצת של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב לבנית המקוואות של מי גשם שנתפשטו במיוחד לפני כמאה שנה[26]. המקוה שתיקן כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב הוא המענה לאותם המקוואות.

עד אותה התקופה, רוב המקוואות הוקמו מעל מעיין או באר או בתוך תיבה בנהר. למעיין או הבאר היה גדר הלכתי של מקוה כשרה. בכדי לחמם אותם, שפכו לתוכם מים חמים שנזרעו למטה לתוך הכשרים[27], ועל זה היתה תקנת המקוה של כ"ק אדמו"ר הזקן[28].

אולם כל זה היה כרוך בקשיים רבים, בחוסר נוחיות והגבלות. לא בכל עיר נמצא באר או מעיין, לעתים היה צריך לרדת לבאר בריבוי מדרגות, לכלוך וחשכה.

אך טבעי הדבר שרעיון המקוואות החדשים בהם הוכשרו מי העיר ע"י מי גשם ב'השקה' מהצד' ו/או בור 'זריעה מהצד'[29], נתקבל במקומות רבים וגרם להפעלת לחץ על הרבנים החרדים שיסכימו לזה. ביניהם הרב חיים בן ציון רסקין ז"ל שסבל רדיפות וגידופים מבני עירו[30]

---

26) אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"ב אגרת שז.

27) אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"א אגרת קסז שו"ת לרב יעקבסאן מ"צ דליובאוויטש, באגרת זו מבאר כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב באריכות את המעלות ב'זריעה למטה', מביא בזה את כל הדעות ומיישב את כל הקושיות ומראה איך שזה כשר ממש לכל הדעות.

28) שולחן ערוך הרב יו"ד דיני תקוני המקוה ועשייתה.

29) אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"א אגרת קסז. מאריך שם בביאור החסרונות בהכשר 'השקה' ובהכשר 'זריעה מן הצד' ובביאור נפלא איך שיש "חוזר וניעור" בפסול שאובים ושהענין ד"חוזר וניעור" הוא הטעם למחלוקת ברבינו ירוחם בשני מקומות: 1. בדין מעיין שהשליכו לתוכו מים שאובים ואח"כ הלכו למקום ריקן, שזה הטעם לחששות הכבדים בהכשר 'זריעה מן הצד' (עד לחשש פסול מהתורה). 2. וגם שהעניין ד"חוזר וניעור" הוא הטעם לזה שרוב הפוסקים חוששים באשר נפסקה ה'השקה' שהוא אחד מהחששות שיש בהכשר 'השקה'.

30) מכתב הרב חיים בן ציון רסקין (אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"ב בהערות לאגרת שז):
ב"ה יו"ד תמוז תרע"א
לכ"ק אדמו"ר שליט"א

בגלל ששמע להוראת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ולא נתן את הסכמתו לבנית המקוההחדשה ממי גשם בעירו. במענה למכתבו של הרב חיים בן ציון רסקין ז"ל, מביא כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב את ל' הגידולי טהרה ומזהיר. וזל"ק[31]:

> "התוקע עצמו לעשות מקוה של מי גשמים מכניס עצמו לספק איסור כרת לפי שא"א בשום ענין שבעולם שיהא כשר לכל הדעות כו', וטוב לפני אלקים ימלט מזה".

והנה, כשמונה שנים אח"כ, בשנת תרע"ח, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב הצליח לתקן מקוה של מי גשמים, כשר לכל הדעות ובנה את הראשון ברוסטוב.

המתחדשים מבני עירנו מתאוננים תמיד על בית הטבילה שאיננה לפי רוחם וגם נתישנה מאד ועומדת לנפול, ובכן מוכרח לעשות חדשות, וכאשר במכתב דאשתקד צויתי מכ"ק שליט"א שלא להחליף מקוה כזו באחרת, הנה כמובן מצדנו לא אתן לעשות מקוה חדשה ממי גשמים, ורק דוקא לעשות בנין חדש על המקוה הזאת, או לחפור במקום אחר ולעשות מקוה מעין ואשבורן כד"ת. ובעבור זה מערערים עלי מאד ואסבול מהם חרפות וגידופים, וכמעט שחפצים לבלעני חיים לולי ד' שהוא בעוזרי תמיד. גם השו"ב עומ"ד לימינם ותמה ע"ז אם עפי"ד הותר לנו לעשות מקוה ממי גשמים מדוע נאסור זאת עלינו אחרי שקל מאד להשיג זאת.

הרב חיים סאלאבייצ'יק יחי' מבריסק היתה תשובתו מהבד"צ שלו שהעתיק הדין משו"ע בלשונו ממש, ולא אסר ולא התיר הדבר. מבעל חפץ חיים יחי' מראדין היתה תשובתו שמדחה א"ע מלפסוק הדבר שבודאי יש רבנים בסביבותינו. ובכן בזה יתימרו בי שלדבריהם אינם מוחים הדבר, ואינם מרגישים שהלא גם אינם מסכימים לזה. ועלי כל תלונתם מדוע הנני נוטה דוקא לדעת ועצת כ"ק שליט"א.

ובכן הנני בבקשתי כעת מכ"ק שליט"א להורני נא הדרך אם החובה עלי כעת לכנוס בעובי הקורה ולהתחיל בבנין ביה"ט למרות רצון המתחדשים כי באמת למעשה אין נוגע להם הדבר כלל ה"י, ורק כוונתם להרום כל דבר קדוש וענין נשגב, וגם בנדבות הכסף בלא"ה קשה להשיג מהם בכל פעם מה שנידרש לדברים כלליים, והגם שהמחזיקים בידי אינם תקיפים במעמדם, אבל נותנים הם ביד פתוחה. אולי ירחם השי"ת ויעזרני בלעדם ואז בע"כ יאמרו אמן. ואנא מכ"ק שליט"א לעזור לנו בחרבו ובקשתו כתרגומו שיעזרנו השי"ת ליסד מחדש מקוה מים כדבעי למהוי ויחזיקנו ויאמצנו ע"ד כבוד שמו לעשות רצונו ית' בכל הפרטים.

31) אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"ב אגרת שז.

פרק ג
תיקון המקוה של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב עם ביאורי והערות כ"ק אדמו"ר שליט"א

הרבי התבטא פעמים רבות, חזר וביקש, ש"צריכה המקוה להעשות דוקא ע"פ הוראות כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע"[32]. להלן נביא את השתלשלות גילוי אופן תיקון המקוה של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב, ובעיקר שלבי הערות וביאורי הרבי על הרשימה בה נתגלה תיקון המקוה הנ"ל.

כבר בתחילת חודש מרחשון ה'תש"י, כשלשה חדשים לפני הסתלקות כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ, החל הרבי לברר את נושא המקוה שתיקן כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, כאשר פנה בכתב[33] להגר"י לנדא ע"ה לשלוח לו בדחיפות את רשימת ההוראות ששמע מכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב אודות המקוה ובקש ממנו להוסיף בפרטיות גם את הנימוקים הידועים לו להוראות אלה.

בט"ו מרחשון שלח הגר"י לנדא ע"ה לרבי את הרשימה שכתב ע"ד בנין ותיקון מקוה[34].

---

32) אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ז א'תתקז, ח"ה א'תמא, ח"ו א'תשיט, ח"ז ב'כח, ב'קלה, ב'פב, ח"א ג'תשפו, חכ"ב ח'רפא, ועוד.

33) אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ג אגרת תקלט: "מתעסקים במק"א בעשיית מקוה של מי גשמים ושאלו אם יש איזה ענינים ופרטים אשר אנ"ש מקפידים או מהדרים עליהם עכ"פ ביחוד, ובאשר ידעתי אשר הוא הי' מהמתעסקים בכגון זה בראסטאוו ובל"ס שמע בזה כמה ענינים והוראות מכ"ק אדמו"ר נ"ע.

הנה ת"ח ת"ח אם יואיל לכתוב לי עד"ז בפרטיות האפשרית ומה טוב עם הוראת הנימוק לשלימות הדבר אם ידוע הוא.

למותר לבאר אשר בקשתי זו היא גם בנוגע להוראות בשאר עניני השו"ע או"ח יו"ד וכו' שקיבל אבל נוסף בענין המקוה שהוא דחוף כנ"ל."

34) נדפסה בטהרת מים להרב טעלושקין ומשם נעתקה בשו"ע הרב בהוספות ליו"ד.

רשימה

ע"ד בנין ותיקון מקוה

מדברי כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע:

נרשמה ע"י הרה"ג והרה"ח וכו' ר' יעקב שי' לנדא

בנדון המקוה: רצון קדשו של כ"ק אדמו"ר נבג"מ זי"ע הי' שיעשו מקוה ע"ג מקוה, היינו:

א. **שבתחתונה** יהיו מי הגשמים, ומעל לרצפה תהי' המקוה ממים הרגילים, אשר בה יהיו טובלים (כ"ק נבג"מ הכריע לעשות את מקוה מי הגשמים למטה מחשש "נתן סאה ונטל סאה" לחוש לדעת הראב"ד, וכשהיא מלמטה רחוק הדבר שיתערבו מצד שינוי מדת החום שבמים).

ב. **ההשקה** תהי' ע"י נקב שמחזיק **טפח על טפח**. ובטעמו של דבר נאמר לי מפי קדשו: שעכשיו (דהיינו בזמן שהי' הדבור אלי ע"ז) אינו זוכר אבל הי' לו טעם בזה. שיהיו **שני** נקבים כאלה, אחד במקום אחד והשני בפנה אחרת. וזה פשוט מחשש אולי יקרה פעם שיסתם אחד מהם ולא ירגישו בזה.

ג. **שום** נקב בשביל יציאת המים לא יהי' לא בעליונה ולא בתחתונה, ומקום כניסת מי הגשמים יהי' ע"י נקב בעליונה **למעלה ממדת המים** בכדי שלא יהא חשש זחילה, ודרך העליונה יכנסו לתחתונה.

ד. **ברצפה** אשר בין שניהם יהי' שיש כמדת אדם בערך אמה על אמה בכדי שאפשר יהי' להכנס דרך שם לתחתונה לנגב אותם בזמן שיצטרכו להחליף את מי הגשמים, ואת השיש הזה יסירו לגמרי בזמן מילוי מי הגשמים לתחתונה דרך עליונה, ושהמים יעלו על גדות הרצפה (ע"ז דנתי אז בפני כ"ק ובזכרוני נשאר שכ"ק רבי' הסכים לדברי אבל כפי הרשום אצלי שבכל זאת למעשה נשאר כמו קודם שהיו ממלאים עד שמי הגשמים היו עולים על הרצפה). בשיש הזה באמצעו הי' נקב ההשקה.

ה. **שעור** המים בתחתונה הי' כפול, מחשש אולי פעם יחסרון משעור ע"י רפש עפר שמצטבר למטה, וכשיהי' שעור כפול ישאר שעור אחד ודאי.

ו. **אורך** המקוה יהי' לא פחות מל"ב וויערשאק (היינו 1.424 מטר) בכדי לאפשר טבילה במתיחת כל הגוף בשים את הראש על השליבה התחתונה כי כ"ק האדמו"ר בעהצ"צ אמר לרבנית, אם כ"ק רבנו נבג"מ, כי ככה עיקר הטבילה.

ז. **המים** הכשרים באו ע"י המשכה ע"ג דבר הראוי לבלוע, אולם גם העליונים שבאו ממפעל המים העירוני נכנסו למקוה העליונה דרך המשכה בתוך הקיר.

ח. **פתיחת הברזא** בשביל כניסת מי הגשמים לא יהי' במקוה, כ"א במרחק מה מהמקוה, בכדי שלא יבאו ישר מכח אדם, אלא אחר פתיחת הברזא במרחק מה מהמקוה יזרמו לצנור הראוי לבלוע והיינו דרך המשכה. גם בקיר המקוה העליונה הי' ברזא, למעלה ממדת המים וכנ"ל, אבל אותו היו פותחין טרם שפתחו את הברזא השני' הרחוקה מהמקוה, בכדי שלא יהיו כח אדם וכנ"ל.

ט. **תמיד** רצוי שיהי' מחסן מי גשמים בכדי שיהיו מוכנים להחלפה, ועל יד המחסן הזה שהי' בקרקע החצר יהי' עוד בור ריק, ומשם יהיו פותחים את הברזא אשר בקיר המחסן הזה אשר באדמה, והמים יהיו זורמים דרך צנור ממלט (צמנט) רך הראוי לבלוע.

י. **נקוי** המקוה הי' ע"י משאבה וצנור גומי.

יא. **לא** להשתמש בפקקי גומי, דלפ"ד רבנו נבג"מ הוא דבר המקבל טומאה.

יב. **בשביל** זה עשיתי "קלעצל אויסגעטאקט" ובתוך אמצעה – ברזא של עץ, וה"קלעצל" הכניסו בבנין הבטון, וברזא של עץ באסיתא של עץ מחזיק היטב.

יג. **הגג** דרך עליו עוברים מי הגשמים לא יהיו בו מקומות המעכבים המים וכש"כ שלא יהיו סילונות פח סתומים. **רצוי** שהסילון מהגג למטה יהי' ישר בלי ארכובות. ואח"כ יעברו המים דרך צנור בתוך הקרקע עשוי ממלט שיהי' ראוי לבלוע.

יד. **את** מדת האמה למקוה הי' חושב כ"ק אדמו"ר נבג"מ זי"ע למדת ארבעה עשר וויערשאקעס (במד' הרוסית) שהם עולים במדת המטר לסכום של 62.3 סנטימטר. שעור מקוה לפי זה הוא: 725.413.101 מ"מ, והיינו 726 ליטר מים בקירוב.

טו. **הברזא** ממחסן המים כמובן עושים קצת למעלה מקרקעיתו, למען ישקע למטה כל העפר שבא עם הגשמים מהגג, ועל יד קרקעיתו ממש עושים יציאה לחוץ לביוב (קאנאליזאציע) למען לאפשר נקויו.

———— • ————

הביאורים בתורתו של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב, והרשימה של הגר"י לנדא ע"ה, עם הערותיו, ביאוריו והוראותיו של הרבי הם השולחן ערוך של מקוה ע"ג האוצר – לדעת את המעשה אשר יעשון. אלא שהביאורים וההוראות של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ושל הרבי לרבני

חב"ד ברחבי העולם, מתפרסים על משך זמן של עשרות שנים – ורק כאשר מרכזים את כל ההוראות יחד, ניתן לקבל תמונה ברורה והלכתית לאור ביאוריו של הרבי, בהבנת תיקון המקוה של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב.

יתרה מזה, רואים במוחש שהרבי נמנע מלפרסם[35] או לעשות שטורעם מהתקנה המופלאה של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב, אפילו בקרב אנ"ש. הדבר מוכח מאגרת ק' שהרבי שלח לרב סעדי' ליברוב בשנת ה'תשט"ו:

> בעניני המקוה מכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, . . לכן אין פלא שאינו מפורסם לע"ע בתוככי אנ"ש, כיון שרק כשש שנים שנתפרסמו בארצוה"ב[36].

בהמשך לזה הרבי נתן הנחיות ברוח זו של הדברים כיצד להצליח ולפעול בכל מקום, שהמקוה יבנה דוקא באופן הזה, לא ע"י הסבר שזה יותר כשר או מהודר, אלא לדרוש זאת 'באופן המתקבל', כלשונו הק' של הרבי[37]:

> מובן שאין עליהם להכנס במלחמה אלא להסביר, שזהו היפך הדין להכריח את מי שהוא שלא לקיים כדברי ופסק רבו, ובפרט בענינים כאלו, שמקוואות אלו ואלו כשרים הם ע"פ דין לכל הדיעות, אלא שיש ומהדרין לצאת ידי דעת פוסקים אלה בוויתורם על דעת פוסקים אחרים, ויש שעושים להיפך...

עם פרסום סידרת "אגרות־קודש" החל משנת ה'תשמ"ז, התבארו והתגלו השתלשלות הבירורים ברשימה זו כדלקמן:

---

35) אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א חי"ח אגרת ו'תתקלז – ע"ד השתדלותו בהנוגע למקוה כשרה ומהודרה בכמה מקומות ושואל דעתי בזה . . אלא שבזה להעיר, כיון שפרסום השתתפותו בהאמור, הרי אין זה נוגע להכשר המקוה וכו' – מאידך גיסא י"ל שמי שהוא הרוצה לטעות יטעה וילמוד בזה משמעות בלתי רצוי', אף שהוא היפך הכוונה, הרי לדעתי יש למעט בפרסום ככל האפשרי ועד לקצה.

36) אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א חי"א אגרת ג'תרלט. פשוט שהרבי אם רצה בזה, יכול היה לפרסם התקנה ברגע אחד.

37) אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ז אגרת א'תתקעח.

בכ"ט מרחשון[38], מיד אחר קבלת הרשימה, לאחר שהרבי הריי"צ אישר את נכונותה[39], הרבי החל לשלוח את רשימת הגר"י לנדא ע"ה לשואלים אותו בנוגע למקוה. ומיד שלח להגר"י לנדא ע"ה הערות וביאורים לרשימה.

עיון ברשימה של הגר"י לנדא ע"ה ללא ביאורי הרבי.

אמנם לפני שנתחיל לעיין בהערות וביאורים של הרבי, כדאי לעיין תחילה ברשימה לראות כיצד ניתן להבינה ללא ביאוריו של הרבי. ורק כך יקל עלינו להבין את התייחסות הרבי לדבריו של הגר"י לנדא ע"ה.

בהשקפה ראשונה על הרשימה ניתן להבחין שהרשימה מתחלקת בעיקר לשלשה נושאים:

א בנין המקוה – רוב הסעיפים ברשימה.

ב. הכשרת המקוה – סעיף ד'.

ג. השימוש במקוה – אופן הטבילה – סעיף ו'.

בסעיף ד' מספר הגר"י לנדא ע"ה, שלשה פרטים על הכשרת המקוה:

א. שבזמן מילוי מי הגשם באוצר המקוה, הסירו משם לגמרי את מכסה השיש (במידה אמה על אמה).

ב. הוראת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב שבעת המילוי, מי הגשם יעלו ויכסו את רצפת המקוה העליונה.

ג. מעיד הגר"י לנדא ע"ה (על עצמו) שהתדיין עם כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב, על הצורך

---

38) אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ג אגרת תקמז* לרב אברמסון.

39) אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א חי"א אגרת ג'תרלט – הוראות בעניני המקוה מכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, הם ע"פ רשימת הרב מוה"ר יעקב שי' לנדא – שהיו לעיני כ"ק מו"ח אדמו"ר כאן, ואישרם אשר נכונים המה.

ולהעיר: עיון בסידרת אגרות־קודש של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע מלמד כי בעת בניית המקוה ברוסטוב נאלץ כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב לשהות בבית רפואה בעיר סלאוויאנסק. וההנחיות, השקו"ט בכל פרטי הפרטים, עברו דרך בנו כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ בעבור הרב נטע לערנער שהגיע במיוחד מקרעמענטשוג לסלאוויאנסק, ולאחר ששהה במחיצת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב במשך כמה ימים וקיבל את כל ההנחיות לתיקון המקוה, נסע לרוסטוב כדי להנחות את בניית והכשרת המקוה. (ח"ה אגרת א'פז – "נטע לערנער, שתחת פיקוחו והכשרתו נבנתה המקוה ברוסטוב"). "...ולבקשו משמי שבכל מה שיהי' נוגע אל המקוה לא יעשה דבר בלי שאלת פי הרב נטע לערנער וכפי שיאמר לו יעשה." ראה הפרטים בזה באג"ק כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"ה אגרות א'פח, א'צ, א'צא, א'צו, א'ק.

שמי הגשם, יעלו על גדות הרצפה, וגם חשב שכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב הסכים לדבריו, אמנם למעשה בפועל המשיכו למלא את המקוה כמו מקודם, כאשר מי הגשם עלו וכיסו הרצפה.

מובן בפשטות שהגר"י לנדא ע"ה, הבין ש"מקוה ע"ג מקוה" היא מקוה עליונה הנכשרת ע"י אוצר של מי גשמים בהכשר 'השקה מלמטה', ע"י שני חורי השקה בגודל טפח על טפח. ושאין חשיבות כל כך לעליית מי האוצר על גדות הרצפה.

רשימת הגר"י לנדא ע"ה, בהיותה המקור היחיד לתקנת המקוה של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב התפשטה ונשתרשה במשך השנים בקרב רוב רבני אנ"ש, שהלכו לאורה של הרשימה (בלי הביאורים של הרבי). ומהם שמעו ולמדו רבנים רבים בכל העולם. היה ברור לכולם שמדובר בהכשר השקה מלמטה. ואין הדבר צריך ראיה שהרי כל הספרים מלאים בזה[40].

אולם עתה, לאחר פירסום סדרת האגרות־קודש, התגלה שהרבי מפרש את הוראותיו של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב על אופן הכשרת המקוה האמור בסעיף ד', באופן אחר לגמרי, כדלקמן:

בכ"א כסלו ה'תש"י, הרבי כתב להגר"י לנדא ע"ה[41], מכתב מפורט על רשימתו ובו כו"כ הערות והוספות:

> לסעיף ד. שיעלו על הרצפה. אולי אפ"ל הטעם כדי שלא יתקבצו ג' לוגים מים הבאים ממפעל העירוני במקום נמוך שבמקוה העליונה טרם שישיקו המים. בכל אופן – כשירצו לנקות מקוה העליונה בלא התחתונה, איך יתנהגו?

הטעם שמביא הרבי להוראה שמי הגשם יעלו ויכסו את רצפת העליונה הוא החשש לכניסת ג' לוגים מים שאובים במקום נמוך שבעליונה. מזה מובן שכוונת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב היא הכשרת מי העיר ב'זריעה'.

חשש מקיבוץ ג' לוגים של מים שאובים במקום הנמוך (דהיינו ג' לוגים בתחילה), שיך רק בזריעה, ופשוט שלא שייך חשש כזה בהכשר 'השקה'. שהרי בהכשר השקה, מכניסים תחילה

---

40) הובא באריכות בספר טהרת מים להרב טעלושקין, בספר תיקוני מקוואות לרב לוין ע' עב, ובמכתבי רבני אנ"ש שם. בקונטרס מקוה ע"ג מקוה לרב מאיירם מכתבו של הרב דווארקין ועוד רבני אנ"ש, תפארת אירופה ח"א עמ' 118, מקוה מים להרב ירמי' כץ ח"א ע' נג. טהרת הבית להגר"ע יוסף זצ"ל ח"ג.

41) אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ג אגרת תקנב.

למקוה את המים השאובים (כמה וכמה פעמים יותר מג' לוגים), והם נכשרים רק בסוף המילוי של המקוה, כאשר מגיעים לנקב ההשקה. משא"כ בהכשר זריעה, כאשר התקבצו ג' לוגים של מים שאובים תחילה[42] (לפני נתינת הכשרים), לא יועיל אח"כ הוספת הכשרים.

וזו הסיבה שצריך את עלית מי האוצר על רצפת העליונה, כדי להקדים ולמלא את המקומות הנמוכים ברצפת העליונה עם מי האוצר הכשרים, ואז השאובים יפלו לתוכם ויוכשרו בזריעה.

ב. מזה מובן מדוע הרבי ממשיך (באותה האגרת) ושואל את הגר"י לנדא ע"ה: כאשר מנקים את העליונה ומוציאים משם את מי האוצר שכיסו את הרצפה. איך יתנהגו אח"כ, כאשר רוצים למלא את המקוה מחדש? דהיינו – מה לעשות כדי שלא יתקבצו ג' לוגים בתחילה של מים שאובים במקומות הנמוכים ברצפת העליונה – שהרי ב'זריעה' עסקינן.

מענה הגר"י לנדא ע"ה לא ידוע לנו. אמנם באגרת נוספת אליו מי"ג ניסן ה'תש"י[43], הרבי מוסיף ומבאר ומחדד את מה שכתב באגרת הקודמת, וזלה"ק של הרבי:

> ... מה שכתבתי לו הטעם לפענ"ד בהוראת כ"ק אדנ"ע שהמים דמקוה התחתונה יכסו רצפת מקוה העליונה טרם יזרמו לשם מים שאובים – נמוקי פשוט – כי אז תהי' נתינת מים שאובים במקוה כשרה מה שאין כן כשיכנסו מקודם מים שאובים יוכשרו רק ע"י 'השקה', וק"ל.

לאחר שבארנו לעיל שהגר"י לנדא ע"ה הבין שמדובר כאן רק בהכשר 'השקה', הרבי עונה לו עוד הפעם, ומבאר: הוראת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב לכסוי רצפת המקוה, היא **טרם** שיזרמו לשם מים שאובים. כיוון שמדובר כאן בהכשר 'זריעה', פשוט שכסוי רצפת המקוה במי האוצר הוא תנאי קודם להכנסת וזריעת מי העיר השאובים לתוכם.

ולאידך, אם הרצפה לא תהיה מכוסה במי האוצר, אלא יכניסו לפני כן את מי העיר, באופן שלא לתוך החורים, אזי מי העיר יוכשרו רק בהגיעם לחורים ע"י השקה, וכלשון הרבי "רק השקה".

---

42) ויש לעיין באריכות ההסבר שהביא בזה הרב ירמי' כץ במקוה מים ח"ג ע' קיד ואילך.

43) אגרות קודש ח"ג אגרת תקפה.

לראשונה כאן באגרות אלו של הרבי מתחיל להתבהר ולהתבאר שתקנת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב היא שמי העיר השאובים יוכשרו בעיקר ע"י 'זריעה' ולא רק ע"י 'השקה'.

חשיבות כיסוי הרצפה ע"י מי האוצר, כהכנה לזריעת המים השאובים, והבעיה שעלולה להווצר ע"י ניקוי הרצפה, ממשיך להתלבן באגרותיו של הרבי:

בכ"א סיון ה'תש"י הרבי[44] מפנה את אותה 'השאלה' (בנוגע להנהגה לאחר ניקוי הרצפה), ששאל את הגר"י לנדא ע"ה, להרש"ז גרליק ע"ה המד"א דכפר חב"ד.

התשובה של הרש"ז גרליק ע"ה לשאלה זאת לא נמצאת תחת ידינו, אולם הרבי ענה לרש"ז גרליק ע"ה בכ"ו מנחם אב ה'תש"י[45] וזה לשונו הק':

> ומש"כ בענין המקוה: מש"כ שעשו עוד אוצר מן הצד כדי שתהי' ג"כ זריעה – הנה ע"פ האופן דכ"ק אדנ"ע, שהיא מקוה ע"ג האוצר והוא רצה שיעלו מי התחתונה ע"ג רצפת העליונה (עפ"ד הרי"ל שי' לנדא), הנה ה"ז זריעה באופן היותר מועיל, שא"צ השקה כלל לכל הדיעות, כמובן. – גם אם לא יעלו על הרצפה, יש לסדר שהשאובים יפלו ישר בנקב ההולך לאוצר התחתון, דהיינו זריעה. וא"כ האוצר שמן הצד מהו מוסיף[46]? – (אם לא לזהירות בעלמא אולי יתקלקל אוצר התחתון).

---

44) אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ג אגרת תרל.

45) אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ג אגרת תרצג.

46) יש להעיר שבאגרת זאת להרש"ז גרליק ע"ה, הרבי לא בא לשלול הוספת בור זריעה מן הצד, אלא שהרבי בא לבאר כאן פרט נוסף בהעיקר של אופן תיקון מקוה ע"ג האוצר, והוא, שאפילו אוצר זריעה מן הצד אינו יכול לבוא במקום הוראת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב שמי האוצר יעלו ויכסו את גדות הרצפה. כיוון שכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב תיקן את המקוה שתהיה כשרה לכל הדעות ע"י 'זריעה באופן היותר מועיל', ואילו 'זריעה מן הצד' (למרות שזה כשר לדינא), יש בזה כמה וכמה רעותות ולכן אין בכוחה להיות "תחליף" ל'זריעה באופן היותר מועיל'.

פשוט וק"ל שביאור זה אינו בסתירה או שינוי ח"ו להוראת הרבי לאחד מהרבנים להוסיף בור זריעה מן הצד במקוה הנבנה במחנו. ואדרבה יש בהוספת בור זריעה מן הצד, תוספת הידור מכמה טעמים: א. זכוי הרבים. (שהרבנים שלהם פוסקים שצריך זריעה מן הצד). ב. יתכן שבמקומות שלא מקיימים עדיין את הוראת רבותינו נשיאינו שזריעת השאובים תהיה 'באופן היותר מועיל', שאז המקוה נכשרת "רק בהשקה", אפשר שבמקרה כזה, הוספת אוצר זריעה מן הצד היא לא רק הידור, אלא לכמה דעות זהו אפילו חובה!

אגרת זו היא שלב עיקרי, בו הביאורים של הרבי (לאחר קבלת הנשיאות), יורדים לעומק כוונתו של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ומהות תיקון המקוה שלו.

הרבי מבאר שכוונת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב בתיקון אופן זה של מקוה ממי גשמים הוא שהמקוה יהיה כשר לכל הדעות. וזה אפשרי רק ע"י שהמים השאובים יוכשרו ע"י 'זריעה באופן היותר מועיל'. ואז אין צורך בהכשרת המים ע"י השקה לכל הדעות!

הרבי לא מסתפק בביאורים אלא מוריד זאת למעשה בפועל בהוראה ובעצה טובה קא־משמע־לן שאמורים להבטיח את אופן הכשרת מי העיר מתאים לחידושו העיקרי של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב שהוא ענין ה'זריעה' כדלקמן:

כיצד נוהגים לאחר שניקו את הרצפה?

> גם אם לא יעלו על הרצפה, יש לסדר שהשאובים יפלו ישר בנקב ההולך לאוצר התחתון, דהיינו זריעה.

המענה של הרבי לשאלה[47] כולל בתוכו כמה נקודות:

א. הוראת הלכה: במקרה ששאבו את מי האוצר מעל הרצפה, הדרך הישרה להבטיח את הכשרת מי העיר ע"י 'זריעה' היא, סידור שהשאובים יפלו ישר לתוך הנקב ההולך לאוצר.

ב. וזו גם עצה טובה קא משמע לן – לסדר (באופן קבוע), את כניסת השאובים למקוה באופן שיפלו תמיד ישר לנקב. כי רק באופן כזה מונעים מילוי בשוגג באופן שאינו זריעה, ותתאפשר שמירה על רמת הכשרות של המקוה. ויחד עם זה אם קרה ששאבו את המים מהרצפה או שנולד בזה איזה ספק לרב או השליח, ניתן בקלות לרוקן הרצפה ומיד להוריע את מי העיר כנדרש.

לאור כל האמור עד כה מובן כי לא שייך להבין (כל שכן לבצע) את תקנת המקוה של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ללא העיון ברשימת הגר"י לנדא ע"ה ביחד עם ביאורי והבהרות הרבי וההבהרה העיקרית – שמדובר ע"ד 'זריעה באופן היותר מועיל'[48].

---

47) אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ג אגרת תרצג.

48) ולהעיר כי כעבור עשרות שנים (תשל"ג) כאשר נשאל הגר"י ע"ה לנדא ע"ד מהות תקנת המקוה הזה, כתב אגרת שבה הדגיש כמה פעמים שמדובר בהכשר ע"י זריעה וז"ל: הנה כאן המציאות היא אחרת, שני הנקבים שכ"א הוא טפח על טפח אינם נסגרים אף פעם, תמיד הם פתוחים ובזמן שהמים הפשוטים זורמים הם נזרעים בתוך מי הגשמים דרך החורים האלו ונעשים כמוהם, והם עולים דרך החורים למעלה.. כלומר שזה אותו

הכנסת מי העיר לתוך מי האוצר שכיסו את הרצפה –
'זריעה באופן היותר מועיל'

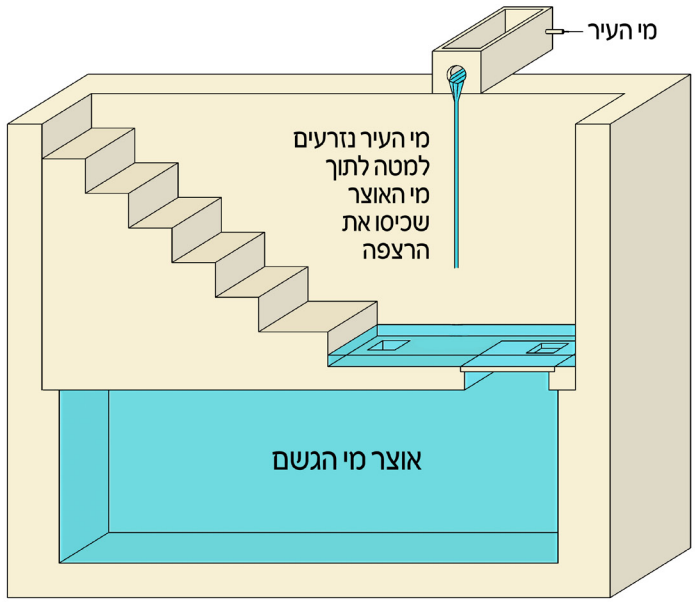

סידור נפילת מי העיר ישר לנקב ההולך לאוצר שלמטה
(לאחר שהוציאו את המים שכיסו את הרצפה העליונה)

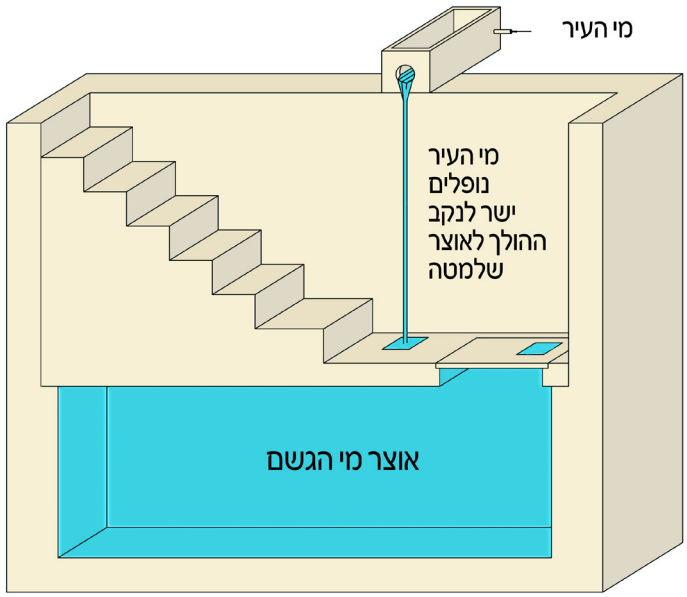

**בנפילה על הרצפה הנקיה (שלא לתוך הנקב),
מי העיר לא יוכשרו ב'זריעה' אלא רק ב'השקה'**

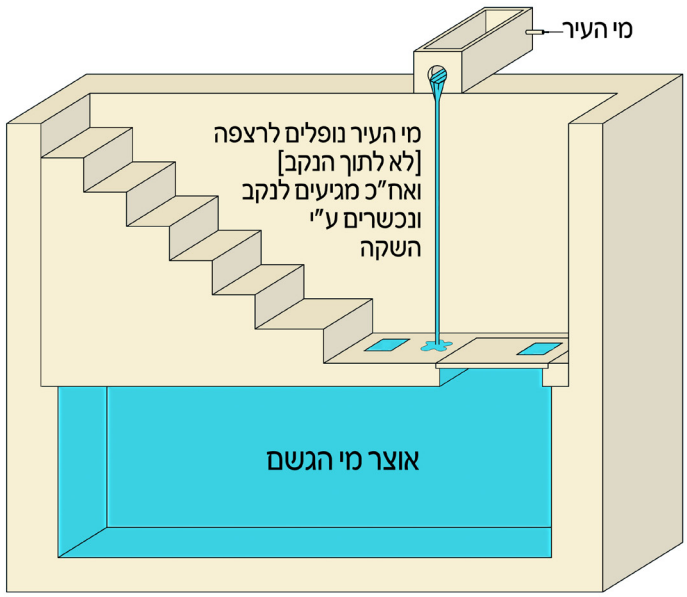

פרק ד
חובת עשית המקוה בהתאם להוראת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב – הררים התלויים בשערה

עיון בדברי הרבי שהבאנו למעלה מגלה במדויק מה הרבי מבקש שנעשה, ומה הרבי מבקש לשלול.

> ... מה שכתבתי לו הטעם לפענ"ד בהוראת כ"ק אדנ"ע שהמים דמקוה התחתונה יכסו רצפת מקוה העליונה טרם יזרמו לשם מים שאובים – נמוקי פשוט – כי אז תהי' נתינת מים שאובים במקוה כשרה מה שאין כן כשיכנסו מקודם מים שאובים יוכשרו רק ע"י 'השקה', וק"ל.

הרבי מסביר את הוראת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב, שמי האוצר יכסו את רצפת המקוה, לפני הכנסת מי העיר, בנימוק פשוט:

א. כאשר נותנים את מי העיר לתוך מי האוצר שעלו על הרצפה, או ישר לתוך הנקב, (כפי עצת הרבי, במקרה שניקו את רצפת המקוה), נתינה כזאת של מי העיר, יש לה דין של – "נתינת מים שאובים במקוה כשרה" (כלשוננו – 'זריעה למטה').

ב. אם לא נקיים זאת ח"ו, נתינת מי העיר תהיה על הרצפה ורק אח"כ יגיעו לנקבים, ויוכשרו על ידי 'השקה' בלבד.

מובן מאליו שעיקר תקנת המקוה של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב היא כדי שהמקוה יהיה לא רק 'כשר' ולא רק כשר 'למהדרין' אלא כלשון קודשו 'באופן היותר מועיל' ועתה נחזה ע"י טבלת השוואה זו בדעות הפוסקים בין: הכשרת השאובים ע"י 'זריעה למטה', לבין המצב הפחות רצוי של הכשר 'השקה' מלמטה:

טבלת השוואה בין שני האופנים בהכשרת מקוה ע"ג האוצר

הכשרת השאובים כהוראת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב והרבי ע"י זריעתם לתוך מי האוצר ואז המקוה נכשר ב'זריעה באופן היותר מועיל'	כאשר לא מזריעים את מי העיר לתוך מי האוצר אלא מי העיר נופלים לרצפה (לא לתוך החורים) ומכסים אח"כ את חורי ההשקה ואז המקוה נכשר רק ב'השקה'.
1. האם המקוה כשר לטבול בו?	
ע"י 'זריעה למטה' – כשר לכל הדעות	יש חולקים אך כשר לדינא
2. לדעת הראשונים שאין 'השקה' מועלת להכשיר שאובים?	
ע"י 'זריעה למטה' – המקוה כשר	אי אפשר להכשיר. (גם בהשקה מן הצד וגם בהשקה מלמטה), כי לדעתם ה'השקה' בכלל לא מועילה להכשיר שאובים.
3. לדעת הכמ"מ ברמב"ם שאין 'השקה' לשאובים בגלל גזירת ג' לונין	
ע"י 'זריעה למטה' – המקוה כשר.	אי אפשר להכשיר. (גם בהשקה מן הצד וגם בהשקה מלמטה), כי לדעתו 'השקה' לא מועילה להכשיר שאובים.
4. לדעת הדברי חיים זצ"ל יש חשש לקטפרם ואז אין חיבור ל'השקה'	
ע"י 'זריעה למטה' – אין שום חשש. כי מאחר שהשאובים נזרעו והתערבבו בתוך הכשרים גם לדעת הדברי חיים זצ"ל קטפרם הווי חיבור.	בהשקה מהצד – כשר. בהשקה מלמטה – יש אומרים שאי אפשר להכשיר, ויש אומרים שהדברי חיים זצ"ל מסכים ל'השקה' מלמטה בבור ע"ג בור.
5. טבילה על המדרגות לדעת הדברי חיים זצ"ל	
ע"י 'זריעה למטה' – אין שום חשש. כי מאחר שהשאובים נזרעו והתערבבו בתוך הכשרים גם לדעת הדברי חיים זצ"ל קטפרם הווי חיבור.	אי אפשר לטבול על המדרגות. (גם בהשקה מן הצד וגם בהשקה מלמטה, אפילו לשיטת היש אומרים שהדברי חיים זצ"ל מסכים ל'השקה' מלמטה בבור ע"ג בור).

מקוה ע"ג האוצר הוא התיקון
היותר נכון מכל המקוואות

פרק ה
התועלת הכי גדולה באופן בניה מקוה ע"ג האוצר, היא, שאז הטבילה בהאוצר עצמו.

בהמשך למתבאר בפרק הראשון באופני הכשרת המים וייחודיות ה"מקוה ע"ג האוצר" ששם הוריעה היא 'באופן היותר מועיל', ממשיך הרבי ברבות השנים להוסיף חידוש נוסף במעלת ה"מקוה ע"ג האוצר". במכתב לגר"ד חנזין ע"ה[49] מגלה הרבי את דעתו מהי המעלה העיקרית[50] של המקוה ע"ג האוצר וזל"ק:

> "פשוט שהתועלת הכי גדולה באופן בניה האמורה, היא, שאז הטבילה בהאוצר עצמו, אלא שהרצפה מחלקתו לשני חלקים ובטלה הרצפה מענינה ע"י החורים שבה, והתועלתיות בטבילה באוצר עצמו כו"כ".

כדי להחשיב את הטבילה בעליונה כטבילה באוצר עצמו נדרשים שני תנאים:

א. שהמים בעליונה יחשבו שהם מי האוצר.

ב. שהמקום בו טובלים (העליונה) יחשב למקום אחד עם התחתונה (האוצר).

כדי שהמים בעליונה יחשבו שהם מי האוצר צריך שהמים השאובים שנתווספו בעליונה יזרעו ויתבטלו בתוך מי האוצר שעלו מעל הרצפה או לתוך הנקב ההולך לאוצר, ואז לכל הדעות זה המים של אותו האוצר, (רק שהגדלנו את נפח האוצר ע"י נתינת עוד מים לתוכו).

---

49) אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א חכ"ב אגרת ח'רפא.

50) כשנה לפני כן ביום א' כ"ו שבט ה'תשכ"א, אמר הרבי את אותם עקרי הדברים, (תורת מנחם ח"ל ע' 330). "בעת ביקור האדמו"ר הרב אברהם יצחק קאהן מתולדות אהרן שליט"א . . דובר גם ע"ד מקוה ע"ג מקוה, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שזהו תיקון היותר נכון מכל המקוואות, שאז הטבילה היא באוצר עצמו, כי, הרצפה שמחלקתו לשני חלקים, בטלה מענינה ע"י החורים שבה."

לעומת זה, כאשר מחשיבים את הכשרת המקוה העליונה ע"י 'השקה' לאוצר שלמטה, אז רק לדעת הרא"ש אפשר שהמים בעליונה נחשבים למי האוצר (אפילו במקרה שנפסקה ה'השקה'), זאת משום שלדעת הרא"ש[51], ל'השקה' יש דין של זריעה.

אבל לדעת רוב רובם של הפוסקים, (אצ"ל לדעת הראשונים והכס"מ בהרמב"ם שלא מהני הכשר 'השקה' לשאובים אלא גם לדעת) הראב"ד, הרשב"א, הרמב"ם, הסמ"ג, ועוד רבים[52] (וכך היא הכרעת הרבי[53]), שלא מסכימים עם הרא"ש וסוברים שהכשר "השקה" הוא לא מטעם זריעה אלא מטעם חיבור בלבד, (לכן לדעתם אם נפסקה ה'השקה' המקוה חזר להיות פסול), פשוט שלדעתם, אע"פ שמותר לטבול במקוה שהוכשר ע"י "השקה", מ"מ ודאי שהמים השאובים שנכשרו לא נחשבים למי אוצר עצמו כיוון שהכשרם תלוי בחיבורם למי האוצר[54].

התנאי השני כדי שהמקוה העליונה תהא נחשבת שהיא האוצר עצמו. הוא ביטול הרצפה. וזה בגלל שהרצפה מחלקת את המקוה לשני מקומות – העליונה בשביל זריעת מי העיר השאובים באופן היותר מועיל, ושם טובלים. והתחתונה להחזיק את שיעור מי הגשם. לכן צריך גם לבטל את הרצפה מלכתחילה כדי שהמקום שנמצא מעל הרצפה והמקום שנמצא מתחת לרצפה יחשבו שניהם למקום אחד. וזה נעשה ע"י החורים שבה.

ביאור דברי הרבי שהחורים מבטלים את הרצפה מענינה.

ביטול הרצפה ע"י החורים יש לבאר בדרך אפשר, ע"פ האמור במסכת עירובין, וכך נפסק להלכה[55] שבכדי לערב (לחבר) שני מקומות שיחשבו למקום אחד, צריך שיהיה במחיצה

---

51) לדעת הרא"ש, ברגע שהיתה 'השקה', אפילו לרגע אחד, המים הוכשרו. יתירה מזה, לדעתו אפשר אפילו להפסיק את ה'השקה', כי המים השאובים שנכשרו הפכו להיות טהורים כמו מי גשם ממש, ויש בכוחם אפילו להכשיר מים שאובים אחרים.

52) אג"ק כ"ק אדמו"ר הרש"ב ח"א אגרת קסז – וזהו טעם החולקים על הרא"ש מדין שבשו"ע סעי' נ"ב דמקוה שאוב לאחר שנטהר ע"י 'השקה' למקוה כשר נשאר לעולם בהכשרו אפי' נסתם הנקב אח"כ דרבים החולקים ע"ז.

53) אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ג אגרת תקמ – לא נתקבל אצלנו היתר החת"ם בזה להכשיר בתחילה את המקוה ע"י 'השקה' להבור ואח"כ להוריק הבור ולמלאותו ולהכשירו ע"י 'השקה' להמקוה.

54) ראה גידולי טהרה שאלה י'. שאומר שבהכשר 'השקה' הפסול קבע מקום לעצמו, וזה אפילו ללא מחיצה או רצפה, כמו יין שנפל למקוה בלי שינוי מראה שאסור לטבול שם, וא"כ מה יועיל ביטול הרצפה כאשר הפסול קבע מקום לעצמו?

55) עירובין דף עו ע' א, רמב"ם הלכות עירובין פרק ג' הלכה א, ושו"ע הרב או"ח סי' רפב סעיף ה' שתנאי

המפרידה ביניהם פתח המחזיק לא פחות מד' טפחים על ד' טפחים. כך, בזמן הורדת מי גשמים לתחתונה, שאז הוא הווית המקוה, הפתח כמדת אדם[56] (בערך אמה על אמה) שברצפה, הופך את האוצר ואת המקוה שעליו ליחידה אחת, שהרי באותה העת ניתן אפילו לטבול במקוה, כאשר הטובל עומד בתחתונה וראשו נמצא בעליונה. וגם החזרת השיש למקומו לאחר מילוי מי הגשם אינה ממעטת את הפתח[57]. ולכאורה זהו הטעם להוראת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב שבזמן הורדת מי הגשמים לאוצר יסירו את השיש הזה לגמרי[58].

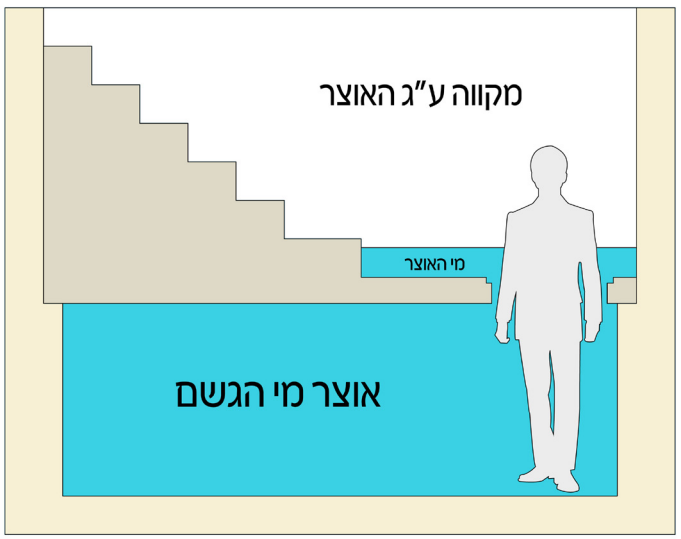

פרט הכרחי נוסף בביטול הרצפה הוא שצריך שגם אח"כ, הרצפה לא תפריד את המקוה מהאוצר שמתחתיו – אלא צריך תמיד להיות השקה (חיבור)[59] ביניהם, שזה נעשה

לחיבור שני מקומות שיחשבו למקום אחד הוא פתח בגודל ד' טפחים על ד' טפחים – (כמידת אדם).

56) להעיר מהרמב"ם (הלכות טומאת מת פרק ז' ה"א). "וכמה יהיה שיעור הפתח שלם המת פתחו בארבעה טפחים" ע"ש.

57) ראה שם בעירובין. שמכסה על הפתח אינו ממעט בתנאי שאינו קבוע וניתן לטלטל אותו בשבת. עוד י"ל בדא"פ כשם שסגירת הדלת בבית אינה מבטלת את הפתח. ולמרות שהדלת סגורה ונעולה, עדיין חייבים במזוזה.

58) סעיף ד' ברשימה.

59) נקודה זו ניתן לדייק מלשון הרבי שכתב לרב בצלאל ווילשנסקי (ט' שבט ה'תשי"א) "השקת המקוה בשני מקומות וכו' – זהו מהוראות כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע" (תיקוני מקוואות ע' נ). וזו גם הלשון ברשימה בסעיף ב' – ה'השקה' תהיה ע"י נקב שמחזיק טפח על טפח.

ע"י שני חורים בגודל טפח על טפח, חור אחד היה בתוך השיש והחור השני[60] בפינה אחרת.

פשוט מכל מה שהבאנו לעיל, שלאחר שכל המים שבעליונה נזרעו בתחתונה והפכו למי האוצר ממש וגם ביטלנו את הרצפה שחילקה את האוצר לשני מקומות, רק כך הטבילה בעליונה נחשבת לטבילה בהאוצר עצמו לכל הדעות.

---

60) כתוב ברשימה שכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב לא זכר את הטעם לעשייתו של החור השני, אולם הרבי כתב (באג"ק חי"א אגרת ג'תשעט) שהטעם "הפשוט ביותר, שאם מאיזה טעם יתמעט נקב אחד הנה השני יכשיר המקוואות. כידוע אשר בעניני מקוה מהדרין ככל האפשרי".

פרק ו
החשש לקטפרם

נתבאר לעיל[61] שאופן "פעולתו" של הכשר 'השקה' הוא ע"י שהמים הפסולים נושקים (בנגיעה) במים הכשרים ב'חור ההשקה'. נגיעה זו מכשירה לא רק את המים השאובים הקרובים לחור ההשקה אלא את כל נפח המים במקוה, כפשוט.

הדברי חיים זצ"ל[62] מתייחס לאופן המעבר (ההתקדמות) של הכשר ה'השקה' בתוך מי העיר השאובים עצמם, מ'חור ההשקה' עד לנקודה הרחוקה ביותר בקצה השני של המקוה. לדעתו, כאשר רצפת המקוה נמצאת במדרון (בשיפוע), זה גורם שמי המקוה הנמצאים מעל אותו המדרון מפסיקים להיות חיבור להכשר השקה (אך ורק בגלל השיפוע שמתחתם) ואסור לטבול באותו המקום. (המקור לזה במס' טהרות[63] לגבי כלי שעומד בשיפוע, צדו האחד נמוך יותר מהצד האחר. ובגלל השיפוע, המשקין שבתוכו לא מחברים.) ממילא יוצא מדבריו שאי אפשר לטבול על גבי שיפוע המדרגות של המקוה.

הדברי חיים זצ"ל נשאל[64] גם על ציור של מקוה עליונה המחוברת למקוה תחתונה ע"י צינור. בתשובתו גילה את דעתו שהצינור, לא מחבר את הכשר ה'השקה' מהמקוה התחתונה, והמקוה שמעליה פסול, מאותו הטעם של קטפרם – מדרון.

נתבאר לעיל[65] שכאשר לא מקיימים את הוראות כ"ק אדמו"ר הרש"ב והרבי (כאמור לעיל שמי העיר יוכשרו ע"י 'זריעה'), הכשר המקוה הוא רק ע"י השקה. ואז אנו נכנסים לגדר החשש לקטפרם של הדברי חיים זצ"ל:

א. אסור לטבול על מדרגות המקוה שהם בשיפוע.

ב. חשש שהכשר ההשקה ע"י חיבור של נקב לאוצר שלמטה לא מועיל.

רבני חב"ד מתייחסים לסוגיה זו בכמה אופנים:

---

61) פרק א סעיף א'.

62) דברי חיים יו"ד ח"ב סי' פ"ח, צג, צז.

63) מס' טהרות פ' ח' משנה ח'. ערבה שהיא קטפרם והבצק מלמעלן ומשקה טופח מלמטן שלש חתיכות בכביצה, אינן מצטרפות. ופירש הרע"ב: שהיא קטפרם. שצדה האחד נמוך כעין מדרון.

64) שם יו"ד ח"ב סי' פ"ח.

65) פרק א סעיף ג'.

א. כוונת הדברי חיים זצ"ל לא היתה על כזה מקוה ע"ג מקוה, אלא החשש שלו הוא רק כאשר המקוה העליונה מרוחקת מהתחתונה ומחוברת אליה ע"י צינור[66], שזו לא המציאות במקוה ע"ג מקוה. ב. ישנם הסוברים שאין הכי נמי חששו של הדברי חיים שייך גם במקוה ע"ג מקוה כתקנת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב, אבל אנחנו צריכים לנהוג כפסק רבותינו נשיאינו, (שמקוואות אלו ואלו כשרים הם ע"פ דין לכל הדיעות, אלא שיש ומהדרין לצאת ידי דעת פוסקים אלה בוויתורם על דעת פוסקים אחרים, ויש שעושים להיפך).

מכל מקום לכולי עלמא לדעת הדברי חיים זצ"ל יש חשש לטבול על המדרגות כאשר המקוה נכשר ע"י השקה, משום שהמים נמצאים ע"ג מדרון. (ולכן חלקם ממליצים לשואלים אותם שלא לטבול על המדרגות לכתחילה, וממילא זה פועל חלישות באופן הטבילה של דג על המדרגות כנהוג אצלנו[67] (ואכ"מ).

אולם כל החששות לשיטת הדברי חיים אינם נוגעות כלל כאשר מבינים שעיקר החידוש במקוה של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב הוא הזרעת המים לתוך האוצר וכדלקמן:

כותב הדברי חיים[68] שכל זה, שקטפרס אינו חיבור, מדובר בנוגע להכשר 'השקה', (שהשאובים לא נתערבבו בכשרים אלא רק נוגעים בהם בשטח חורי ה'השקה' ואז אמרינן שקטפרס לא הווי חיבור) אולם אם השאובין נזרעו והתערבבו עם הכשרים, (כפי שרצה כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב והוראת הרבי שאם מערבבים את השאובים במי האוצר א"צ ל'השקה' כלל לכל הדעות) אז בודאי שאין שום חשש של קטפרס, וזה לשון הדברי חיים זצ"ל באותה התשובה בנדון: "ובודאי אם כל המקוה נתערבה בודאי אמרי' לכ"ע קטפרס חיבור."

פשוט שבאופן הזה, המקוה ע"ג האוצר כשר גם לדעת הדברי חיים זצ"ל וגם לטבול על המדרגות כנהוג אצלנו[69].

---

66) ראה באריכות ק' מקוה ע"ג מקוה.

67) סעיף ו' ברשימה. ויתבאר באריכות בקונטרס ב' אי"ה.

68) דברי חיים ח ב' סי' פ"ח.

69) ולהעיר שזו היא גם דעת הגר"י לנדא ע"ה, שבאשר המים נכשרים בזריעה – "אין כאן מקום כלל לקטפרס". הובא בקונטרס מקוה ע"ג מקוה מייערס ע' 49. – אינני מסכים למה שכתר"ה שליט"א מתחיל את החלק מקונטרסו, הנקרא "קונטרס חיבור למקוה לגבי שאובין" שכת"ר כותב שם: "וחיבור המקוה הוא ע"י קטפרס", זה בהחלט לא נכון. לבד ממה שהאמרי יושר מבאר בדעת הד"ח, הנה כאן המציאות היא אחרת, שני הנקבים שכ"א הוא טע"ט אינם נסגרים אף פעם, תמיד הם פתוחים ובזמן שהמים הפשוטים זורמים הם נזרעים בתוך מי הגשמים דרך החורים האלו ונעשים כמוהם, והם עולים דרך החורים למעלה **ואין כאן מקום כלל לקטפרס**. וזהו מה שכתוב . . בסע' ד' שדנתי לפני כ"ק והוא הסכים להלכה לדברי, כלומר שזה אותו הדבר מה שכ"ק רצה שהמים התחתונים יעלו על גדות הרצפה כי אלה המים הנכנסים דרך החורים ונזרעים בתוך מי הגשמים נעשים כמוהם ממש.

פרק ז
מקוה ע"ג האוצר הוא העצה המועילה לצאת דעת הראב"ד בענין נתן סאה ונטל סאה

במקוה ע"ג האוצר, בנוסף למעלה העיקרית, שהכשרת מי העיר היא ע"י 'זריעה למטה' באופן היותר מועיל, יש מעלה נוספת:

כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב תיקן את המקוה באופן כזה שיוצאים ידי חובת כל הדעות מבלי ההיתר דנתן סאה ונטל סאה[70]. באופן הזה של 'זריעה באופן היותר מועיל' אין חשש לדעת הראב"ד[71], שמי הגשם המקוריים שבאוצר יפחתו מרובו של שיעור מ' סאה[72].

כך נאמר גם בסעיף א' ברשימת הגר"י לנדא ע"ה: "כ"ק נבג"מ הכריע לעשות את מקוה מי הגשמים למטה מחשש "נתן סאה ונטל סאה" לחוש לדעת הראב"ד, וכשהיא מלמטה רחוק הדבר שיתערב מצד שינוי מדת החום שבמים".

כך גם מובן מאגרת קודש של הרבי. (הדברים נכתבו כתשובה לשינוי שביקש אחד מגדולי הרבנים לבצע במקוה ע"ג האוצר), וזלה"ק[73]:

> הנה גם בהחפזי וקודם העיון נ"ל בהצעת הראח"נ [הרב אברהם חיים נאה] שי' (לשנות באיזה פרטים: ולעשות מקוה ע"ג מקוה באוצר הגשמים (ולא במקום הטבילה) ושם תהיה זריעה למי הגשמים הבאים למקוה דרך אוצר הגשמים.) תרל"ר [תרתי לרעותא]: א) נתן סאה ונ"ס כפי' הב' בראב"ד ב) זריעה במים זוחלין – משא"כ ע"פ תיקון אדנ"ע.

---

70) אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ז אגרת א'תתקסה. מ"ש במכתבו שאולי יהי' אפשר לעשות מקוה במקומו במשך הזמן בענין דנתן סאה ונטל סאה, הנה בודאי ידוע לו אשר בשנים האחרונות התחילו להחמיר בזה ביותר ואפילו בארצוה"ב, אבל תקותי שכשיהי' יותר קרוב להפועל בודאי ימצא אופנים איך לעשות מקוה ולצאת י"ח כל הדיעות מבלי ההיתר דנתן סאה ונטל סאה...

71) ע"פ הפי' הב' של הראב"ד. בפי' הא' שלו החמיר מאד ואפילו פסל מקוה שלימה בהוספת ריבוי שאובים (ללא נטילה), אולם בפי' הב' שלו חזר בו והקל הרבה בנתן סאה ונטל סאה עד רובו. כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב מביא בשו"ת אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"א אגרת קסז שהפירוש הב' הוא גמר דעתו ז"ל.

72) לדעת הראב"ד שיעור אגודל 2 ס"מ ורוב שיעור הוא פחות מ200 ליטר (שיעור מקוה להרב נאה).

73) אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ז אגרת ב'קלה.

ועל דרך זה כתב בשעתו הגרז"ש דווארקין בשם כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב: כל העצות שהמציאו האחרונים בכדי לצאת דעת הראב"ד ז"ל בענין נתן סאה ונטל סאה, לא יצאו י"ח כלל, כ"א בדרך זו דוקא דמקוה ע"ג מקוה[74].

ההבדל ב'נתן סאה ונטל סאה' בין הכשר מים שאובים ע"י 'זריעה מן הצד' לבין הכשר מים שאובים, במקוה ע"ג האוצר:

ב'זריעה מן הצד', מי העיר נופלים מתעלת ההמשכה לתוך צינור היורד ישר לתוך האוצר, ובנפילתם למטה דוחפים את מי האוצר שעולים למעלה וקולחים החוצה למקוה שבצד האוצר. אין חולק שבאופן הזה כעבור זמן קצר מאד לא ישארו באוצר מי גשם מקוריים וזהו ממש "נתן סאה ונטל סאה" הפוסל לדעת הראב"ד[75].

לעומת זה במקוה ע"ג האוצר מחלקים אותו ע"י הרצפה לשני חלקים, עליון ותחתון. מי הגשם נמצאים גם בתחתון וגם עלו על רצפת העליון. מי העיר נזרעים ומתערבבים לתוך מי הגשמים הנמצאים מעל לרצפת המקוה העליונה, באותו הזמן מי הגשם הנמצאים למטה מתחת לרצפה לא מרגישים ולא מושפעים מזריעת השאובים שנעשית מעל הרצפה. זו היא ה'זריעה באופן היותר מועיל'. דהינו גם מעלת הזריעה וע"י זה האוצר נשמר.

שאלת הרבי: **"כשירצו לנקות – איך יתנהגו?"** (לאחר שרוקנו את רצפת המקוה), מצביעה על חשש שיכול לקרות אפילו היכן שנוהגים להשאיר את הרצפה מכוסה בכל עת כמו שנהגו ברוסטוב, שהרי זה כמעט מהנמנע בימינו שלא ירוקנו את רצפת המקוה אפילו פעם אחת מאיזה סיבה שתהיה. וכדי להבטיח שהבלן או המנקה לא ירוקנו את המים שכיסו את הרצפה, ואח"כ יכניסו חזרה מים על רצפת המקוה הנקיה שאז אין זו זריעה.

ועל כך נותן הרבי עצה טובה – צריך לסדר (באופן קבוע), את כניסת השאובים למקוה באופן שיפלו תמיד ישר לנקב ההולך לאוצר למטה.

אלא שעל עצה זו של הרבי העירו כמה מרבני אנ"ש שלאחר כו"כ החלפות מים, יתכן ג"כ שנגיע למצב של 'נתן סאה ונטל סאה' – אין הכי נמי שאין להשוות כלל בין 'נתן סאה ונטל סאה' בזריעה מן הצד, ששם אין זה רק חשש, אלא קרוב לוודאי, וגם אין להשוות בין חילוף

---

74) קונטרס מקוה ע"ג מקוה ע' 47.

75) מקוה מים לרב ירמי' כץ ח"ג ע' קיא. "לפי כל המבואר, העירו כמה מהפוסקים, שלכאורה גם במקוה הנכשרת ע"י אוצר זריעה שיך חשש זה, אחר כמה פעמים שממלאים את המקוה דרך הבור, מתמעטים כמעט לגמרי מי הגשמים המקוריים שבבור, ושוב אין שם מ"ם מי גשמים להכשיר את השאובים."

המים ב'השקה מהצד'[76] לנידון דידן שהתערבות המים היא כלשון הרבי: קשה יותר, איטית יותר ופחות בשלימות.

מאידך ישנם רבנים שלא חוששים לוריעת השאובים בנפילה לתוך הנקב. שלדעתם אין לה כח לגרום גם לחילוף המים הנמצאים בחלקו התחתון של האוצר שהם קרים יותר.

ולכן:

א. פשיטא מילתא שמן הראוי ללכת בדרך הישרה (ונעשה כבר בריבוי מקומות), בהם מי הגשם מכסים את הרצפה בזמן מילוי האוצר ואח"כ נשארים תמיד המים מעל הרצפה ומי העיר נזרעים לתוכם. שזה 'האופן היותר מועיל' שבו אין חשש לנ"ם ונ"ם.

ב. מאחר שמאגר של מי גשם הוא חלק בלתי נפרד מרשימת הגר"י לנדא ע"ה (ס"ט), יש א"כ להקפיד בזה ולהחליף את מי הגשם באוצר בתדירות האפשרית באותו המקום.

---

76) ממענה הרבי מאדר ה'תש"מ – מגנזי הרב מארלאו ע"ה אודות השאלה של חילוף המים ע"י הימצאות המים העליונים על התחתונים – "לכו"ע – בזו ע"ג זו ההתערבות קשה יותר ואטית יותר ופחות בשלימות – מאשר הברירה היחידה האחרת – זו בצד זו". ויש לומר שאף בעניננו כך הוא.

"המקוה של הרבי הרש"ב
ישבור כל העגינים ויבוא
לפועל – זה תלוי בנו"

פרק ח
הגישה של הרבי לשינויים
בתקנת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב

בפרק ג' לעיל ביארנו שהגר"י לנדא ע"ה הבין בדעתו שהמקוה נכשרת ע"י השקה מלמטה, ושאין חשיבות כל כך לעליית מי האוצר על גדות הרצפה. כך גם הבינו הרבנים מורי ההוראה ובמיוחד אלה שהיו מומחים במקוואות, לאחר עיון ברשימה, שהיתה במשך עשרות שנים המקור היחיד למידע על המקוה (נדפסה בספר טהרת מים של הרב טעלושקין ואח"כ בשולחן ערוך הרב בהוספות ליו"ד). והלכה והתפשטה ונשתרשה במשך השנים (בלי הביאורים של הרבי).

בסעיף ד' של הרשימה היה ברור שכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב רצה שמי הגשם יכסו את הרצפה בעת המילוי. יחד עם זה הבינו מדברי הגר"י לנדא ע"ה באותו הסעיף שכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב הסכים לדעתו (של הגר"י לנדא ע"ה), שכיסוי הרצפה במי הגשם אינו דבר המוכרח, רק שבפועל המשיכו לנהוג כך. וכך אכן נהגו ואנו נוהגים בכל מקום, שרק בזמן מילוי מי הגשם, ממשיכים עד לכיסוי הרצפה.

(ולכן קשה היה להעלות על דעת שכיסוי הרצפה במי האוצר הוא פרט עיקרי באופן הכשרת המקוה, עד שהרבי ביאר זאת).

אלא שבפני הרבנים ניצבה בעיה קשה: הואיל וידוע ומפורסם שהכשר מים שאובים ע"י השקה אינו דבר מהודר, בדרך ממילא, נוצר הצורך אצל הרבנים המומחים, לתת הסבר שיניח את דעתם וגם את דעת השואלים: מה הועיל כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב, בחידושו ע"י שתיקן מקוה חדש של השקה, בו בזמן שמקובל בעולם, שלא לסמוך על הכשר השקה לחוד?

יחד עם זה, לאחר שנתברסם חידושו של הרבי[77] שהמקוה העליונה והתחתונה הם מקוה אחת ממש והטבילה נחשבת שהיא באוצר עצמו, הם נתקשו לחבר שני הדברים כאחד.

במענה על השאלה הזאת, נחלקו מורי ההוראה המומחים לשתי מחלקות:

---

77) אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א חכ"ב אגרת ח'רפא.

חלק מהרבנים נדחקו לתרץ זאת ע"י סברה בדרך אפשר, שיש מעלה בהשקה מלמטה שהיא יותר תקיפה מאשר 'השקה מהצד', וחלקם הוסיפו והעלו סברה חדשה שכאשר ההשקה היא מלמטה, יש פה גדר חדש, שהמקוה מכשיר את עצמו כמו זריעה, למרות שזה ללא הערבוב שקורה בזריעה[78].

רבנים אחרים, ברובם מורי ההוראה מומחים למקוואות, לא יכלו להסכים לחידוש זה, גם בגלל שלא מצאו לזה מקור בהלכה וגם כיוון שלדעתם הכשר 'השקה מלמטה' נחשב להכשר 'השקה' (עם כל החסרונות שמנינו בזה). ואדרבא, בהשקה מלמטה נוסף החשש לקטפרס של הדברי חיים זצ"ל. (לאחר פרסום ביאורי והוראות הרבי באגרות־קודש, התברר ושזוהי אכן דעתו של הרבי – ש'השקה מלמטה', במקוה שע"ג האוצר היא כלשונו הק': רק השקה, ולכן צריך 'זריעה באופו היותר מועיל'). אצלם גם היה פשוט שלא יתכן שכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ימציא תיקון מקוה שנכשר ע"י 'השקה' בו בזמן שיצא בגלוי נגד תיקון מקוואות באופן הזה, וכך השתלשל שאותם מורי הוראה מומחים החליטו לקחת את האחריות על כתפיהם, והחלו לתקן במחנם מקוואות באופן אחר מהאמור ברשימת הגר"י לנדא ע"ה וכ"ש מביאורי הרבי ברשימה זו שעדיין לא פורסמו.

ויש בזה ארבע שיטות:

השיטה הראשונה

בונים את המקוה ללא אוצר תחתון. במקום זה בונים אוצר 'השקה' מהצד, מחולק לעליון ותחתון, אוצר זה מכשיר את בור הטבילה ע"י חור 'השקה' מהצד.

גם הם הבינו מהרשימה של הגר"י לנדא ע"ה, שהכשרת מי העיר הוא ע"י 'השקה' לאוצר

---

78) תיקוני מקוואות לרב לוין ע' ע"ד וכתב שם בשם הרב דוארקין (בס' קובץ רז"ש עמ' 44 והובא גם בקונטרס מקוה ע"ג מקוה ע' 40) שכיון שהחיבור הוא מלמעלה, ולמי הגשמים שלמטה אין מוצא אלא דרך הנקב שבבור העליון – הרי הם כמקוה אחד ממש. והשיג עליו המנחת יצחק ח"ו סי' צ: והנה ע"ד שכתב בשם רב גאון אחד, שכתב שיש מעלה בבניית מקוה ע"ג מקוה של מי גשמים ונקב השקה בינתיים, יותר מבאם השקה מן הצד, שזהו טבילה בשאובין ע"י השקה, אבל אם ההשקה היא מלמטה, אין זה השקה כ"א הטבילה במקוה הכשירה בעצמה ע"כ, לענ"ד אין להדברים הנ"ל שום יסוד. ומצאתי מגדול אחד מדבר לאידך גיסא . . מכות ד"ד ע"א, חבית שנפלה לים הגדול הטובל שם לא עלתה לו טבילה . . והב"י הקשה מהא מקוה שלימה אינה נפסלת בשאובין, ותי' לחלק בין היכא שבאו בשפיכה והם מתערבין בכלו, משא"כ חבית שנפלה לא דרך שפיכה עיי"ש. ז"א שלדעת המנחת יצחק החיבור מלמטה למעלה לא מועיל כלום אלא הדבר תלוי בערבוב המים השאובים עם הכשרים וכל זמן שלא התערבבו יש לזה דין של הכשר השקה גרידא. וראה בספר 'מקוה מים' פרק מקוה ע"ג מקוה מה שהשיב על דברי המנחת יצחק.

התחתון. וכיוון שמדובר בהכשר 'השקה', לכן אין הבדל מצד ההלכה אם משיקים לאוצר למטה או לאוצר מהצד. אדרבה, לדעתם עדיף 'השקה' מהצד מ'השקה' לאוצר תחתון בגלל החשש של הדברי חיים לקטפרס ב'השקה' מלמטה. פשוט שהרבנים שנוקטים באופן הזה היו מודעים לחסרונות של הכשר 'השקה לחוד' ולכן הוסיפו לאוצר ה'השקה' הכפול גם אוצר 'זריעה מן הצד'.

המעלה בשיטת 'השקה' כפולה מהצד בלי אוצר תחתון:

אין חשש קטפרס לדברי חיים זצ"ל.

החסרונות בשיטה זאת:

א. השיטה לא מתאימה להוראות רשימת הגר"י לנדא ע"ה בנוגע לאופן בנין המקוה כיוון שאין אוצר תחתון.

ב. השיטה גם לא מתאימה לרשימת הגר"י לנדא ע"ה לאור ביאורי הרבי, בנוגע לאופן הכשרת המקוה ומורה שהוא דוקא בזריעה.

ג. אין את המעלה של הטבילה באוצר עצמו שלפי שיטת הרבי זה מעיקרי חידושי מקוה ע"ג האוצר.

ד. במקום שנבנה כבר מקוה כזה, לא ניתן לתקן את המקוה לשיטת רבותינו נשיאינו.

השיטה השניה

בונים את המקוה ללא אוצר תחתון. בכל פעם שמחליפים מים בבור הטבילה. מכניסים לבור הטבילה, קודם כל, ארבעים סאה מי גשמים ולתוכם מזריעים את מי העיר, ללא אוצר תחתון. ומסתמכים על שו"ת של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב[79] שבאופן כזה המקוה כשרה לכל הדעות.

המעלה בשיטה מ' סאה תחילה בבור הטבילה:

המקוה כשר לכל הדעות, וזה מפורש בשו"ת הנ"ל של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב, וזה תיקון גדול למקוואות הנכשרים ע"י זריעה והשקה מהצד.

החסרונות בשיטה זו:

א. שיטה זו מחייבת מאגר עצום של מי גשם. כיצד נוהגים אם אין מי גשמים?

---

79) אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"א אגרת קסז.

ב. קשה מאד לייבש את בור הטבילה בגלל אריחי הקרמיקה.

ג. טהרת ישראל נמסרת ביד הבלנים והבלניות. לא בכל מקום נמצא שהבלן הוא גם רב יודע ספר, שהרי כל פעם שמחליפים את המים בבור הטבילה, בעצם מכשירים את המקוה מחדש עם כל האחריות שבזה. (ויתכן שמוכנים למסור את האחריות ביד הבלן כיון שסומכים על הוספה של 'השקה' מהצד, שזה עצמו רעותא – כיון שסומך על ה'השקה' מהצד, יתכן שלא ישתדל כל כך ביבוש המקוה).

ד. במקום שנבנה כבר מקוה כזה, לא ניתן לתקן המקוה לשיטת רבותינו נשיאינו.

השיטה השלישית

בשנים האחרונות החלו לבנות מקוואות בהם טובלים במי גשמים. החידוש בשיטה הזאת הוא שלא משתמשים במי העיר, אלא ממלאים את בור הטבילה במי גשמים וטובלים במי גשם נטו. מי הגשם נשארים נקיים ע"י מסנן חדשני, טבול בתוך המקוה.

כמה מרבני אנ"ש החליטו לאחרונה לאמץ שיטה זו במקוה של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב.

המעלה בשיטה זו: המקוה מכיל רק מי גשמים.

החסרונות בשיטה זו: הרבי כותב על אלו המנסים "לשפר" את מקוה כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב שיתכן שבשינוי איזה פרט שיהי' אף שעל אתר אין רואים החילוק לבין הסידור של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע אפשר שלאחר העיון ימצאו גם בזה חילוק.

האמת היא שהמצאה זאת אין לה בעצם שום דמיון להסידור של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, זה ש'המבנה' של המקוה הזה דומה בצורתו למקוה ע"ג האוצר, הוא ענין חיצוני בלבד, שהרי באופן כזה, שהמקוה מכיל רק מי גשם, המקוה התחתונה אינה משמשת מאומה.

בנוסף לזה, במקוה חדשני כזה, באו לתקן ונמצאו נכנסים לחששות נוספות הנובעות מהמסנן הטבול במים. וצ"ע לגבי המסננים החדשים הטבולים בתוך המקוה מכמה וכמה טעמים:

1. גדולי הרבנים יצאו בקול קורא[80] שאסור להכנים את המסננים החדשים למקוה מחשש לזוחלין, אפילו אם מתכוונים להפסיק את פעולתם בזמן שטובלים.

2. חשש שהבד שמסנן את המים יש לו דין של כלי ע"פ פס"ד של כ"ק אדמו"ר הצ"צ[81]

---

80) בחודש כסלו תשס"ז בחתימת הרבנים שטרנבוך געשטעטנער וקופשיץ.

81) פסקי דינים צמח צדק סי' רא סט"ו. ולכן בכלי מנוקב שאין להמים דין שאובים אפי' אוחז הכלי ביד ש"ד

שיש לכסות (בגד) דין של כלי שהרי המים הבלועים בתוכיותו בו בהכרח א"כ הוא מקבל מעט ולכן גם המים הנגרים ממנו דינן כשאובים. ממילא יש מקום לחשש שהמים העוברים דרך הבד של המסנן נעשים שאובים.

3. כפי הנראה, חלק מהרבנים שהתירו את השימוש במסנן כזה, הגיעו למסקנה שאין לו בכלל בית קיבול, וחלקם סוברים שיש לו בית הקיבול, אלא שלא קיים דרך קבלתו. והנחה זאת יש לפקפק בה ואחד הטעמים בזה כדלקמן:

לכאורה נראה שמסנן זה הוא בעצם כלי גמור עם שימוש קבוע, שנעשה לקבלת הצרורות והלכלוך שבמים.

המסנן מורכב מצינור רחב ובתחתית יוצא צינור יותר צר. מובן ופשוט שבהטייה הכי קטנה של המסנן, בית הקיבול שלו נעשה קיים דרך קבלתו. ובכך אנו חוששים שיתקיימו כל התנאים שכלי זה יפסול את המים העוברים דרכו ומעליו[82].

היוצא מכל הנ"ל, שאנו חוששים שהמים היוצאים מן המסנן נעשים שאובים ויוצאים מהמסנן לתוך המקוה **ללא המשכה**, וזה לא מתאים להוראה בסעיף ז' של רשימת הגר"י לנדא ע"ה שגם מי העיר צריכים להכנס למקוה דרך המשכה. ויצא חומרו קולו[83].

וכסות ל"ד כלל דכלי מנוקב סוף כל המים לנפול במקוה כיון דניקב בכונם משקה משא"כ בכסות הא למה זה דומה לשוקת שהמעין עובר עליו שכל שהמים עוברים עליו דינן כשאובים אע"פ דכשנתמלא לא יקבל עוד מ"מ כיון שהוא כלי א"כ המים בשעה שהם עליו נעשו שאובים כמ"כ המים כשהם ע"ג הכסות טרם ירידתן בזו הרגע נעשו שאובים כיון שהוא מקבל מעט עכ"פ.

82) ראה קונטרס בענין צינורות שיש בהם בית קיבול קטן להרב ירמי' כץ, שהביא בזה את כל החששות והכרעת הפוסקים בזה וכש"כ וק"ו במקרה דנן שמדובר לא רק בצינור אלא בכלי שנעשה לקבלה.

83) שהרי לכ"ע הראב"ד מחמיר בנתן סאה ונטל סאה אם אין המשכה.

השיטה הרביעית

היא האופן של הרבנים שהלכו בפשטות בהתאם לרשימת הגר"י לנדא ע"ה, ועדיין לא עשו את התיקון בהתאם לביאור והעצה של הרבי.

בונים את המקוה עם אוצר תחתון, אולם לא מכשירים את מי העיר ע"י זריעה כפי שהרבי הורה בגלל החשש שלא יתערבבו מי העיר עם מי האוצר התחתון.

החסרונות בשיטה זו:

א. אין זה מתאים לביאורי שיטתו של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב וביאור הרבי לסעיף ד' ברשימה. שעיקר ייחודיותו של מקוה ע"ג האוצר היא ההכשרה ע"י 'זריעה'.

ב. לדעת רוב הפוסקים וכן היא דעת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב, לא סומכים (לכתחילה[84]) על 'השקה' לחוד.

סיכום המחלקה הרביעית – המקוואות שיש להם אוצר תחתון אולם עדיין לא סודרו לפי הוראת הרבי. ניתן לתקן זאת בקלות כיוון שמבנה המקוה מתאים לתקנת מקוה ע"ג האוצר.

החמישית

היא רשימת הגר"י לנדא ע"ה ע"פ שיטת כ"ק אדמו"ר הרש"ב כפי שבא בפועל ע"י ביאוריו והוראותיו הק' של הרבי. וב"ה הולך ומוסיף ומתפשט בנר מצוה ותורה אור.

היינו שמקפידים באופן כזה שמי העיר השאובים נכנסים לבור הטבילה ויוכשרו ע"י זריעתם באוצר הכשר. גם כאשר מנקים את המקוה משאירים את רצפת המקוה העליונה מכוסה במים ונמצא שרצפת בור הטבילה נשארת תמיד מכוסה במי האוצר התחתון.

מה דעת הרבי בנוגע לעשיית שינויים במקוה?

---

84) אג"ק ח"ד אגרת א'תקמז. – במ"ש זה מכבר בענין המאורע של הטבילה במקוה אשר ראה אח"כ שהמים לא הגיעו להנקב המחבר שע"י נעשית ההשקה. הנה קרוב לודאי שקודם לזה הי' פ"א עכ"פ חבור והשקה, כי לא יאומן אשר בשעה שמילאו את המקוה לא השגיחו ע"ז שיהי' נקב זה מכוסה במים. וידוע שאחר שהי' השקה אפילו לרגע הרי לדעת כמה וכמה אחרונים אין להחמיר כלל והמקוה כשרה היא אפילו לכתחלה, ובכמה תשובות ובהם החתם סופר, שהי' זמן שלכתחלה תיקנו המקוואות באופן כזה שישיקום פ"א ואח"כ לטבול בהם. ונוסף ע"ז היו משתמשים במקוה זו להכשיר – ע"י השקה אלי' – מקוה של מים שאובים אחרת. מנהגנו ידוע הוא ע"פ המקוה שהיתה בראסטאוו, שרצו שתחי' ההשקה כל משך זמן הטבילה, אבל בכל אופן אין זה ענין של עיקר הדין וכו'...

הגישה של הרבי[85]: **"אין כדאי להיות המתחיל בענינים כאלו".**

וזה מכמה טעמים:

א. אם אחד יעשה שינוי, הרי האחד ישנה באופן אחר. וזה לשון ק' של הרבי:

> וזהו נוסף על הטעם שאם אחד ישנה באופן כזה הרי האחד ישנה באופן אחר ואין כדאי להיות המתחיל בענינים כאלו ותקותי חזקה שבהשתדלות המתאימה יוכלו לעשות התיקון מתאים לסידורו של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע.

ב. יתכן שלאחר העיון יגלו שהשינוי שרצו לעשות בעצם לא מועיל כמו שחשבו בהתחלה. וזה לשון ק' של הרבי:

> שמפני קושי התיקון אולי לשנות באיזה פרטים הנה לדעתי לא נראה לי זה כיון שבמקוה מקפידים לצאת כל כמה דיעות שאפשר ולכן עלול שבשינוי איזה פרט שיהי' אף שעל אתר אין רואים החילוק לבין הסידור של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע אפשר שלאחר העיון ימצאו גם בזה חילוק וידוע אשר הלכות מקוואות הם מסובכים במאד ודיעות מדיעות שונות על כל פרט ופרט.

ג. סוף סוף זו הוראה של רבותינו נשיאינו[86] **למה לשנות מזה.**

---

85) אגרות קודש ח"ז אגרת ב'קלה.

86) כאשר בנו את הדירה של הגר"י לנדא ע"ה, עשו בה מקוה בחדר האמבטיה, והמקוה כמובן עשויה בור תחת בור. כאשר הציעו לו, שבהוצאה קטנה ניתן להוסיף גם בור זריעה ליד המקוה כך שיהיה בו גם זריעה מהצד וגם הבור התחתון, ענה להם: "דו ווילסט מאכן בעסער פאר דעם רבי'ן? איך וויל ניט" (**אתם רוצים לעשות יותר טוב מהרבי? אני לא רוצה**). תפארת אירופה א' ע' 116.

פרק ט
אין חשש להוצאת לעז ח"ו, בתיקון המקוה, שיחיה מתאים להוראות רבותינו נשיאנו.

כותב הרבי[87]:

וכבר האריכו באחרונים, שבענין מקוה, אין חל הגדר שלא להוציא לעז על הראשונים.

כ"ק אדמו"ר הצ"צ מביא בשו"ת[88] את תשובת מהר"מ מלובלין – "דודאי שאין לשנות

---

87) באג"ק חי"ח אגרת ו'תשו, חי"ז אגרת ו'רמג. "...ויהי רצון אשר חפץ ה' בידם יצליח להתחיל הבנין בפועל ולשכללו שכלול אמתי, שתהי' המקוה מהודרה "לצאת ידי כל דעות הפוסקים ואפילו היחידים להחמיר כדעותיהם" – וכידוע הוראת התשב"ץ (סי' יז).

88) שו"ת יו"ד סי' קע"ו סע' יג. וגדולה מזו מצינו להפוסקים שחששו לכתחלה לפעמים אפי' לדעת יחידאה כמ"ש מהר"מ לובלין בתשו' הביאו הש"ך סי' קצ"ח סס"ק מ"ה ע"ש. ואע"ג שדחו שם דעת היחיד מהלכה עכ"ז חשו לכתחלה לתקן המקוה אליבא דכ"ע. א"כ כ"ש הכא שהן שלשה מגדולי הראשונים שיש לחוש בודאי לדבריהם לתקן המקוה שתהא כשירה לדעתם ג"כ (אלא שמהרמ"ל שם כ' שבתחלה עלה בדעתו לתקן כל המקוואות הישנות ג"כ באופן שיהיו מתוקנות אליבא דכ"ע ואח"כ השיב אחור ימינו שלא להוציא לעז על הראשונים ח"ו כו' ואעפ"כ בכל זמן שמזדמן לידי שמתקנים איזה מקוה או בונים חדשה אני מצוה תמיד לתקנה שתהא כשירה אליבא דכ"ע ואפשר שגם דעת רבינו ז"ל בתיקון זה הוא לעשות כן כשמתקנים איזו מקוה או בונים חדשה. ולא חייב לתקן כל המקוואות כזה דוקא או אפשר דס"ל שאין לחוש בזה להוצאת לעז. לפמ"ש בתה"ד סי' רל"ב אימת אמרינן נמצאת אתה מוציא לעז ואימת לא אמרינן הכי. ושם נת' ג' חילוקים בשנים מהם אמרי' אתה מוציא לעז ובא' לא חיישינן להא. היינו א' היכא דמלתא דפשיטא הוא להתיר ובא א' להחמיר ולעשות זהירות יתירתא כה"ג אמרינן לא תעביד כו'. ב' היכא דאיכא ספיקא וצדדין שמן הדין ראוי להחמיר מוטב יותר לעשות כדת וכתורה משניחוש ללעז כו'. ג' אע"ג דאיכא צדדין וסברות להחמיר אי אתינא להחמיר סוברים אנו דהראשונים שלא נעשו כן פסולים לגמרי היו חוששי' ללעז כו'. ולפ"ז בנ"ד נמי כיון שהסומך על הרמב"ם והש"ע יש לו על מה לסמוך וגם להראב"ד הרא"ש והריטב"א מדאורייתא עלתה להם טבילה רק מדרבנן איכא צדדים וסברות להחמיר אפשר נכון להחמיר ודמי להא דאתקין רבא בגיטא מיומא דנן ע"ש ועדיין צ"ע בזה אי"ה וע' מדין הוצאת לעז בב"י רס"י ר"א ד"ה כ' המרדכי ובאה"ע הל' גיטין סי' קכ"ה בב"ש סק"י ובג"פ האריך בזה וע' בדין צה"פ שהוכיר המרמ"ל שהוא ג"כ מתה"ד.

המנהג שלא להוציא לעז על הראשונים ואעפ"כ בכל זמן שמזדמן לידי שמתקנים איזה מקוה או בונים חדשה אני מצוה תמיד לתקנה . . כדי שתהא כשרה אליבא דכ"ע".

וגדולה מזה שע"פ האמור בשו"ת בנידון אין בכלל חשש של הוצאת לעז ע"י התיקון. וזאת ע"פ הכללים שמביא תרומות הדשן בנוגע לתקון המקוה כדת וכתורה, **לעומת החשש של הוצאת לעז:**

א. כאשר הדבר פשוט שצריכים להתיר. ובא א' להחמיר ולעשות חומרה נוספת מדעתו. חוששים להוצאת לעז ואין שומעים לו.

ב. כאשר יש צדדים וסברות שצריכים להחמיר, ויחד עם זה אנו סוברים שאם לא נתקן, אז המקוה פסול לגמרי, אז יש חשש להוצאת לעז.

ג. כאשר יש ספיקא וצדדין שמן הדין ראוי להחמיר (ואין אנו סוברים שהמקוה פסול), עלינו לתקן את המקוה ולא נחוש להוצאת לעז.

בנדון דידן שהוא תיקון אופן הכשרת מי העיר במקוה ע"ג האוצר, מהכשר 'השקה מלמטה' לאופן שבו תהיה הכשרת מי העיר ע"י 'זריעה' כהוראת רבותינו נשיאינו. פשוט ע"פ המבואר לעיל, שיש הרבה צדדים שמן הדין ראוי להחמיר, שהרי לא מדובר כאן על "זהירות יתירתא" אלא על קיום הוראות מפורשות של רבותינו נשיאינו שהם הפוסקים שלנו, וסילוק חששות של גדולי ישראל בנוגע לאופן בנית המקוה.

יחד עם זה הכשרת המקוה ע"י 'השקה מלמטה' זה כשר לדינא, וזה מתאים בדיוק לאמור בכללים שהביא כ"ק אדמו"ר הצמח צדק בשם תרומות הדשן, שבכזה מקרה אמרינן שצריך לתקן את המקוה ולא נחוש להוצאת לעז.

גם בספר מקוה מים להרב ירמי' כץ[89] מבאר באריכות, שאין שום חשש של הוצאת לעז בתיקון מקוה וגם מה שהביא שם בשם רבים וביניהם הב"י והדרכי תשובה[90] ומסכם שם וז"ל: חובה וזכות לתקן ולהדר המקוואות[91].

---

89) מקוה מים ח"ב סעיף א.

90) בדרכי תשובה (סימן רא אות קטז) ואולם מה שחשש למוציא לעז בטבילת מקוה, כבר ביארנו בזה בדרכי תשובה במקומות רבות שלא שייך במקוה כשמתקנו עתה על צד היותר טוב, מוציא לעז על הראשונים. וכבר ביארנו זה בשו"ת מנח"א חלק ד' סימן ז' בי"ג טעמים עכ"ד ראה גם בדרכי תשובה סוף ס"ק רפ.

91) ע"פ כל המבואר לעיל, פשוט וברור שחיוב גמור הוא לתקן ולהדר המקוה ככל האפשר. ואין בזה טענה משום הוצאת לעז ופחיתות כבוד לראשונים שכבר השתמשו בזה. וזכות גדולה היא למתעסקים בזה להוסיף טהרה בישראל. ובודאי חיוב הוא על האחראים על המקוה להטות שכם ולסייע בעדם בחפץ ובלב שלם.

פרק י
חבל אשר באנ"ש אין תוקף מעין זה כלל וכלל ואפילו אחרי הוראה בזה גופא[92]

א'תמא

ב"ה אדר"ח אדר תשי"ב
ברוקלין, נ. י.

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתביו מכ"ב וכ"ט טבת ד' וז' שבט וכנראה ממ"ש במכ' בנוגע לענין המקוה, וחוששני לומר שזה נכנס בגדר של נצחון, הנה ההוכחה עפ"י דין והפלפול והשקו"ט אינו נוגע להצד הב', כי בלא"ה הרי אינו מובן הדבר כלל וכלל לערער על אופן עשיית מקוה של גדולי ישראל מכמה חוגים בדורות שעברו שבטוח אשר גם הם ידעו פרק בלימוד הש"ס, ראשונים ואחרונים וגדולי ישראל וקבעו את הוראותיהם עפ"ז, וחבל אשר באנ"ש אין תוקף מעין זה כלל וכלל ואפילו אחרי הוראה בזה גופא על תוקף שצ"ל אצל יהודי בהתקרבותו לאיש הטוב בעיניו ועאכו"כ לרבי ונשיא שלו זצ"ל. והרי רואה הוא גם בעיני בשר שלא מונעים עצמם מכל דבר בכדי למלאות דעת איש שבו רואים מעלות אנושיות, ובכל זה אינו פועל לעשות כל מה שיכולים בכדי שיהי' לפ"ד איש שברור כשמש שהי' איש אלקי – פי' שהי' לו שכל אלקי, ונתקבל ע"י עשיריות אלפים מישראל למורה דרך בתורה ומצוה בכל הפרטים, והנמשל בזה בנוגע לענייננו מובן.

ומה ששואל אם להראות הטע"ג שלי כו' הנה ידוע בזה כמה סיפורים שבבטחון חזק פועל הענין, וגם בענין זה – בטוח הנני שאם בקבלת המברק הי' הולך בהרחבה מבלי הכנס בענינים של מורא בנ"א המדומה, הנה בטח הוראת כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) הי' שובר כל הענינים והי' בא לפועל, אבל מכיון שאלו יעצו להיפך

92) אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ה אגרת א'תמא.

ובמילא גם הוא נופל בספיקות וצריכים סיוע ושאלה ובירור בזה, מסופקני ביותר אם יוכל ללכת בהרחבה (מיט ברייטקייט) זו, ובמילא הרי זה עלול להזיק וכידוע אשר הפוסח על שתי הסעיפים הנה אפילו בענינים גדולים הוא מקלקל יותר אפילו מנוטה לצד השני.

אין רצוני ח"ו להטיף מוסר בזה אלא שלבי עלי דוי, שאחר שכל אחד מאיתנו ראה כמה עניינים מופתיים בעיני בשר מנשיאינו וסמך עליהם אפילו בענינים שנוגעים בנפש הן בגשמיות והן ברוחניות ובכ"ז הנה לפעמים – ולדאבוני ה"ז לפעמים תכופות לפ"ע – הנה כשבא לנסיון ע"י התנגדות מצד השני פארלירט מען זיך ומתחילים לחפש דרכים עצות וענינים און מען ווערט דיפלאמאטען וכו' וכו', וגם מזה ראי' נוספת שעדיין חסר הרבה בענין הפצת המעיינות כמבואר בדא"ח באריכות שבכדי להיות חוצה אפילו במעט צ"ל בפנים בשופי, והשי"ת יעזור לכאו"א מאתנו למלאות שליחותו בעלמא דין מתוך הרחבה והוא ית' יוציאנו מן המיצר אל המרחב האמיתי ...

בברכה.

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד